

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΕΝΑ ΣΥΝΤΟΜΟ ΓΛΩΣΣΑΡΙ

(Συμπλήρωμα)

Γιάννης Βαρδαβούλιας

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Το σύντομο γλωσσάρι, για το γλωσσικό ιδίωμα του Θεολόγου, δημοσιεύτηκε το μεν α' μέρος απ' το Α ως το Μ στον τέταρτο τόμο των «Θασιακών» (1987), το δε β' μέρος απ' το Ν ως το Ω στον πέμπτο τόμο (1988). Στη συνέχεια σκόπευα να παρουσιάσω λίγες χαρακτηριστικές παρατηρήσεις πάνω στο γλωσσικό αυτό ιδίωμα, αναγκάζομαι όμως να συνεχίσω το γλωσσάρι, που για τα δικά μου σχέδια είχε τελειώσει. Αυτό γίνεται γιατί πάρα πολλοί γνωστοί μου ή άγνωστοι, Θάσιοι ή όχι, ενθουσιάστηκαν τόσο πολύ που επέμεναν, θα μπορούσε να πει κανείς σχεδόν παρακλητικά, να συνεχίσω προσθέτοντας κι άλλες λέξεις και θεολογικές φράσεις. Ειλικρινά φοβάμαι μήπως και στο μέλλον «αναγκαστώ» να συνεχίσω.

Εκτός απ' τα παραπάνω οφείλω επίσης να σημειώσω ότι, πολύ φιλικά ομολογουμένως, μου έγιναν και δύο βασικά παρατηρήσεις από συναδέλφους Φιλολόγους: 1ο ότι περιέλαβα στο γλωσσάρι αυτό λέξεις που τις λένε «κι αλλού» και 2ο ότι ατύχησα στην ετυμολογία ορισμένων λέξεων.

Όσον αφορά στην πρώτη παρατήρηση: πράγματι αρκετές λέξεις απ' αυτές που περιέλαβα σ' αυτό το γλωσσάρι είναι «κοινές», ή τις συναντάμε και σε κάποιες άλλες συγκεκριμένες περιοχές, εξήγησα όμως, νόμιζα πειστικά, ότι το γλωσσικό ιδίωμα του χωριού μας δεν είναι ξεκομμένο από τα βόρεια γλωσσικά ιδιώματα του ελλαδικού χώρου ή απ' τη δημοτική μας γενικά γλώσσα. Και ακόμη ότι το σύντομο δικό μου γλωσσάρι σκοπό είχε να δείξει τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν οι λέξεις και η σημασία τους εν γένει στη δική μας λαλιά. Μια σημασία που μπορεί να ταυτίζεται, μπορεί και όχι, μ' εκείνη που έχουν οι ίδιες λέξεις σε άλλες περιοχές του εθνικού μας χώρου.

Όσον αφορά στη δεύτερη παρατήρηση: πράγματι σ' ορισμένες λέξεις η

ετυμολογία που δίνω ίσως να μην είναι ορθή ή απλώς πειστική. Δε θα δικαιολογηθώ επικαλούμενος όσα έχουν λεχθεί κατά καιρούς από κυριολεκτικά πελώρια αναστήματα της φιλολογικής επιστήμης, όπως π.χ. το ότι η ετυμολογία μιας λέξης, πέρα από τη σοβαρή και πολύπλευρη θεωρητική κατάρτιση, χρειάζεται και πολύ φαντασία, αρκετή διορατικότητα ή έμπνευση αλλά και πολύ μεγάλη τύχη (Κουρμούλης). 'Η ακόμη μοι α μοι: ότι «ο συγγραφέας του ετυμολογικού λεξικού δεν μπορεί να είναι ούτε τόσο σοφός, ώστε να ετυμολογήσει μόνος του όσες λέξεις είναι άγνωστης αρχής, ούτε να αποφανθεί αξιωματικά αν η ερμηνεία που έδωσε κάποιος σε μια λέξη είναι ασφαλώς η σωστή ή όχι, ούτε από τις πολλές τυχόν ερμηνείες μιας λέξης να προκρίνει αδίσταχτα τη μιά. Η βεβαιότητα θα έρθει πότε για τη μια λέξη, πότε για την άλλη, αργά, με τη διαδοχή γενεών ετυμολόγων» (Ανδριώτης). Θα επαναλάβω όμως και πάλι ότι δεν έχω ειδικές γνώσεις, γνώσεις δηλ. γλωσσολόγου, συνεπώς γνώριζα απ' την αρχή ότι σε αρκετές λέξεις δε θα πετύχαινα την ορθή ετυμολογία. Προτίμησα παρ' όλ' αυτά, προκειμένου να μη μ' απασχολήσει καθόλου η ετυμολογία, πολύ εύκολη κι ανώδυνη ομολογουμένως λύση, να αστοχήσω στο σημείο αυτό για ορισμένες λέξεις παρά να μη δουν καθόλου οι απλοί άνθρωποι, συμπατριώτες μου Θάσιοι ή όχι, «το έτυμον» των πιο πολλών λέξεων, που περιέλαβε το γλωσσάρι τούτο. Αδίστακτα συνεπώς μπορώ, ακόμα μια φορά, ν' αντιγράψω τον Ανδριώτη και να πω: το ότι «θα παρουσιάσει πολλές ατέλειες και τρωτά είναι από πριν βέβαιο. Αναλογίζομαι όμως από τώρα με χαρά ότι, όταν κοντά στα τόσα σωστά, που δεν μπορεί παρά να περιέχει, προστεθούν και οι πολύτιμες υποδείξεις και διορθώσεις που θα μου κάμει η κριτική των σοφοτέρων μου, θα έρθει ο καιρός για μια δεύτερη έκδοσή του, οπότε οι ατέλειές του θα περιοριστούν μόνο σε κείνες που απορρέουν από την επιστημονική στάθμη του καιρού μας και σ' εκείνες που είναι μοιραίο να μη λείπουν από κάθε ανθρώπινο έργο».

Πάντως όλους, όσοι είπαν καλά λόγια γι' αυτά που έγραψα ως τώρα στα «Θασιακά», τους ευχαριστώ πολύ. Πραγματικά αυτοί με βοήθησαν να κατανικήσω τους όχι μικρούς μου δισταγμούς και να συνεχίσω να γράφω, αν και συναισθάνομαι ότι οι όποιες ικανότητές μου δεν είναι αρκετές για το θέμα με το οποίο ασχολούμαι. Δε νομίζω, φυσικά, ότι προσφέρω με τα γραφόμενά μου κάτι σημαντικό στους άλλους· βοηθώ όμως τον εαυτό μου να δείξει μ' αυτό τον τρόπο το πόσο πολύ αγαπώ τον τόπο που με γέννησε και που δέχτηκε τα πρώτα πεταρίσματα του νου και της καρδιάς μου.

Θα κλείσω το εισαγωγικό τούτο σημείωμα καταγράφοντας μερικές από τις λέξεις, που αναφέρθηκαν στους προηγούμενους τόμους, τώρα όμως με την ορθή ετυμολογία τους, που εκ των υστέρων βρήκα. Πάλι όμως βάζω ερωτηματικά: **αμ' τά** < αμμέ - μετά(;), **βούζα** < σλαβ. *buza*, **βρός** < β' ρος <

μσν. βιρός < σλαβ. *vir*, **κατίνια** < λατιν. *catena*(;), **γαρίζου** < αρχ. αιολ. γαρύω, **κ'λικ'** < μσν. *κουλίκιον* < *κολλίκιον*, υποκορ. του αρχ. *κόλλιξ*, **κουσκούν'** < τουρκ. *kuskun*(;), **λάζου** < αρχ. ελαύνω (αόρ. ελάστηκα), **λαμώνου** < *αμμών* < *άμμος*, με επίδρ. του *λάσπη*, **μαλιουμάτια** < τουρκ. *kialumat*(;), = επιτηδειότητα, **μπρουστουκούρ'** < *εμπρός* + *κουρί* = ξύλο, **ξιμ'σταλουμένους** ή **(α)ξιμ'στάλουτους** < *ξενο* - *σταλιάζω* < αρχ. *σταλός*, **πιτρουπίδια** < *επιτροπίδια* < *επί* + *τρόπις* (-ιδος), **πλύμα** (αντί *πλήμα*;) < αρχ. *πλύμα* = απόπλυμα, ακάθαρτο νερό μέσα στο οποίο έχει πλυθεί κάτι, **πουλίτσα** < *πυλίσ*(;), **πουμώνου** < *αμαρτ. παωμούμαι*(;), **πούπιτα** < *που πότε* (;), **πουστιάζου** < αρχ. *πόστος*, «πόστον μέρος», **φούντα** < λατιν. (ή τουρκ.;) *funda*, **φυλλιάζου** (αντί του *φηλιάζου*), ειδικά για την έννοια του «μπολιάζω δένδρο με ενοφθαλμισμό» < αρχ. *εμφυλλιάζω* ή *εμφυλλίζω*.

Α

αβαντάρου : βοηθώ κάποιον οικονομικά ή σε κάποια συναλλαγή του ή σε κάποιο παιχνίδι: «ντουν αβαντάρ' ου πιθιρός τ', γι' αυτό κτιζ' σπιτ'» // παίρνω το μέρος κάποιου, όταν αυτός διαφωνεί ή τσακώνεται με τους άλλους, δικαιολογώ τις απόψεις ή τις ενέργειες κάποιου: «ντ'ν αβαντάρ' η μάνα τ'ς, γι' αυτό γυρίζ' μες τ'ς(ι) δρομ' σαν αδέσπουτους σκύλους» // **αβάντα** : βοήθεια, επικουρία, απολαβή, οικονομικό όφελος ή κέρδος: «μη ντον νοιάζισι ντον Κώτσουν πο' ν' άνιργους· εχ' πουλλές αβάντις αυτός», «πήγι μαζί ντουν, γιατί εχ' αβάντις απ' ντ' συντρουφιά ντουν», // **αβανταδόρους** = παίχτης ή αγοραστής που ενεργεί ψεύτικα, κράχτης για να προκαλέσει άλλους να παίξουν ή ν' αγοράσουν // **αβάντσου, του** : το πλεονέκτημα: «ιγώ, όταν ξιπιωνιέμι στον τρέξ'μου μι ντον Γιωρ', ντον δίνον είκονσ' βήματα αβάντσου» = εγώ, όταν συναγωνίζομαι τον Γιώργο στο τρέξιμο, ξεκινώ από αφετηρία είκοσι βήματα πιο πίσω απ' τη δική του, «α παίξουνμ' τάβλι κι θα σι δώσουν δυο παιχνίδια αβάντσου». Απ' το ιταλ. *avantiage*.

αβάριτους (1) : ο δουλευτής, αυτός που δεν τεμπελιάζει, ο πρόθυμος για κάθε δουλειά, αυτός που δε βαριέται ποτέ να κάνει κάτι: «αβάριτον αυτό του πιδί' ο,τ' του πεις να καν' ου λόγου σ' δε θα πεσ' κατα[γ]ή». Απ' το α + μσν. *βαριέμαι* = ραθυμώ, τεμπελιάζω.

αβάριτους (2) : «αυτός ου πάσσαλους εν' αβάριτους κι κ'νιέτι» = αχτύπητος, αυτός που δεν τον έχουμε βαρέσει. Απ' το α + *βαρώ* = χτυπώ.

αβατσ'ναδέλ' : είδος μικρού πουλιού. Απ' το (α)βατσ'νιά. Βλ. λ.

αβέρτους : ανοιχτός: «έφ'γι κι άφ'σι του σπιτ' αβέρτου», δηλ. χωρίς να κλείσει ή να κλειδώσει τις πόρτες, ανασφάλιστο // «πρόσιχι, μαρέ, αβέρτα εν'

τα πουρτέλλα σ'», δηλ. είναι ανοιχτό, ξεκούμπωτο το παντελόνι σου μπροστά // «αβέρτους κ' μούνταν ουλ' νυχτιά», κοιμόταν εντελώς ξέσκεπος // επίρρ. **αβέρτα** = ελεύθερα, ανεμπόδιστα: «στον μπαχτσέ μας δε (μ)πόμ'νι νούδι φραχτ'ς, νουδ' ουμπατή τα ζα μπαίνιν κι βγαίνιν αβέρτα» // «ιγώ ντονν ίλιγα να προυσέχ' τα λιφτά τ' στον (γ)καφινέ, αυτός όμους πού ν' ακούσ'· έπ'νι κι κιρνούσι αβέρτα» = συνέχεια και ασυλλόγιστα, χωρίς κανέναν περιορισμό. Απ' το ιταλ. *averto*.

αβρυνιά : άγριο χόρτο αναρριχητικό, του οποίου οι τρυφεροί βλαστοί, αφού βράσουν, γίνονται σαλάτα. Απ' το προσθ. α + βρυωνία.

άγανου : το βελονοειδές και μυτερό στάχυ του σιταριού, της σίκαλης ή του κριθαριού και κατ' επέκταση κάθε μικρό και ψιλό ξυλαράκι ή χόρτο όμοιο μ' αυτό: «ξάπλουσι στον χώμα απ'κάτ' απ' ντου (μ)πεύκουν κι γέμ'σι άγανα ντου ζιλέ τ'». Απ' το άκανος.

αγαντάρου : συγκρατώ: «αγαντάρ'σι ντ' βάρκα μι ντον (ν)ώμου σ' για να μη γλιστρήσ'», δηλ. βάλε τον ώμο σου στη βάρκα, στύλωσε τα πόδια σου γερά και κράτα κόντρα ώστε να συγκρατηθεί, να ακινητοποιηθεί η βάρκα και να μη γλιστρήσει στα βότσαλα // αντιστέκομαι, αντέχω: «ο,τ' κι να κάνιν μη του βά(ι)ζ'ς κατα[γ]ή· ν' αγαντάρ'ς όσον μπουρείς» = ό,τι και να κάνουν μην το βάζεις κάτω, μην υποχωρείς· ν' αντισταθείς μ' όλες σου τις δυνάμεις // προστακτ.: **αγάντα** = κράτα ή κάνε κουράγιο: «αγάντα Δ'μήτρη, θα ντου βγάλουμ' ντονν ανήφορου» ή «θα ντου (γ)κουτρονκ'λήσουμ' ντου βράχου» ή «θα πιράσ' κι αυτό» // «ιγώ ντου συμβούλιβα: φταν' τόση(ν) δ' λεια, ξικου-ράτσι· αυτός όμους αγάντα, μέχρι που σακατέφ'κι» // ναυτ. κελ.: κατά το φουντάρισμα της άγκυρας στη θάλασσα και καθώς ξετυλίγεται η αλυσίδα ή το σκοινί ακούγεται το πρόσταγμα **αγάντα** που σημαίνει: φραγκάρησε την αλυσίδα ή το σκοινί, εμπόδισε το περαιτέρω ξετύλιγμα. Απ' το ιταλ. *aggua- tare*.

άγιθρους : άγριο δένδρο του βουνού, ο κέδρος // **τ'ς Αγέθρ'** = στους Κέδρους, τοποθεσία της περιοχής Θεολόγου. Απ' το προσθ. α + κέδρος > άκε-θρος > άγιθρους.

αγουρασιμιός : αυτός που αποκτήθηκε με χρήματα, αυτός που έχει αγορασθεί: «αυτό του τ' λιμ' εν πιρατ'κό· αγουρασιμιό το 'χουμ'». Απ' το άόρ. αγοράσα του αγοράζω.

αγρι(γι)άγκαθους : μεγάλο άγριο αγκάθι του βουνού. Απ' το άγριος + άκανθος.

αδιαφόριτους : άνθρωπος άχρηστος, ανεύθυνος ή ασυνείδητος. Πρβλ. παροιμ. «άνθρωπος αδιαφόρετος, σάπιο σανίδι» // μάταιος, άδικος, ανω-φελής, χωρίς κέρδος (διάφορο): «πιδέβιτι σα ντου Χριστό, αυτή(ν) όμους η δ' λεια εν' ντιπ για ντιπ αδιαφόριτ'» // επίρρ. **αδιαφόριτα** = άδικα, μά-

ταια: «ουλ' οι κοπ' μας παν' αδιαφόριτα φέτους· δεν έβριξι σταλιά κι ξιράθ' κι η γη», «συβούλιφα όσον μπουρούσα, αδιαφόριτα όμους· έκανι τον κιφαλιού τ'». Απ' το α + διαφορώ (= ωφελώ).

αδραχλιά: θάμνος του βουνού που μεγαλώνοντας μπορεί να γίνει και δένδρο, η αγριοκουμαριά. Ίσως απ' το αρχ. ανδράχνη ή άνδραχνος.

άζα, η και σπάν. ουδετ. **τα άζα**: τρίμματα από ξερά χόρτα ή άχυρα που μένουν ως υπολείμματα π.χ. στην αχυρώνα, όταν τελειώσει το εκεί αποθηκευμένο χόρτο, ή στ' αλώνι, αλλά και η σκόνη που σαν σύννεφο προέρχεται απ' αυτά, όταν σκουπίζονται: «Πρεπ' να καθαρίσουν' καλά ντ'ν αχυρώνα πο' ν' γιμάτ' άζα, πριν βάλουν' κινούριον χουρτάρ'». Απ' το αρχ. άζη = κονιορτός, ξηρασία.

αϊτόν'χους: αετόνυχος (= αετονύχι), είδος σταφυλιού· αϊτόν'χους μαζί με ένα ρόδι κρεμιούνται στο εικονοστάσι του σπιτιού και μένουν ως την Πρωτοχρονιά εκεί. Την ημέρα της Πρωτοχρονιάς όποιος έλθει πρώτος στο σπίτι, συνήθως πηγαίνει κάποιο αρσενικό εγγόνι ή γειτονόπουλο, σπάει το ρόδι στο πάτωμα λέγοντας: «όπως εν' γιμάτου του ροδ' να 'ν' πάντα γιμάτου κι του σπιτ'». Μ' αυτόν τον τρόπο γίνεται το π ο δ α ρ ι κ ό. Απ' το αετός + νύχι < αρχ. όνυξ.

ακ'(γ)ής: «ακ'(γ)ής τό 'χου» = το έχω ακούσει, το γνωρίζω εξ ακοής. Απ' το (εξ) - ακοής.

αλατουιλιά: ελιά ώριμη και μεγάλη, στην εξωτερική επιφάνειά της ρυτιδιασμένη ή σουφρωμένη, κατάλληλη για αλάτισμα. Οι αλατουιές με αλάτι γίνονται επιτραπέζιες θρούμπες. Λέγονται και **ιλές** για **αλάτους**. Απ' το αλάτι + ελιά.

[α]λιμπιρτός = ελεύθερος, ασύδοτος: «άμα αφήν'ς [α]λιμπιρτό του πιδί κι δε τον σφιγγ'ς λίγον τα λουριά τ', θα γεν' άπραγον κι θα παραστρατήσ'». Απ' το λατιν. *libertas* - *atis*, γαλλ. *liberté*.

αλισφάκ': θάμνος του βουνού τα φύλλα του οποίου γίνονται πολύ καλό τσάι // **Αλισφακιά**: τοποθεσία (βουνοπλαγιά) κοντά στη Θυμωνιά όπου φυτρώνει και ευδοκίμει τον αλισφάκ'. Απ' το αρχ. ελελίσφακος ή ελελίφασκος = φασκομηλιά. Συνών. **φλασκούν'**.

αλλουσουςουμιάζου: αλλάζω όψη, αλλάζω μορφή, χάνω τα χαρακτηριστικά του προσώπου μου και αποκτώ καινούρια: «ντον ήρτι κόλπους ντου (μ)πάππου μ'· στραβώσαν τα σαγούνια τ' κι αυλλουσουςούμιανι», «αλλουσουςουμιάσαν απ' ντ' (μ)πείνα», «μόλις μ' είδι, αλλουσουςούμιανι». Απ' το άλλος + σουσούμ' (βλ. λ.) < σύσσημον.

αμπιλότουπους: έδαφος όπου το χώμα είναι κατάλληλο για να φυτευθούν και να ευδοκιμήσουν κλήματα, όπου μπορεί να φυτευθεί αμπέλι. Απ' το αμπέλι + τόπος.

αμπουλάδα : η ουλή που μένει για πάντα στην επιδερμίδα μας, πάνω στο μπράτσο ή στο μπουτί, μετά τον εμβολιασμό μας, όταν είμαστε παιδιά // **αμπουλάδ'** βλ. λ. καθιρίδ'. Απ' το εμβόλιον > εμβολιάζω > αμπουλιάζου.

ανημπόρια : κακοκεφιά, λαφριά αρρώστια // **ανήμπουρους** : κακόκεφος, ελαφρά άρρωστος. Συνών. του ζαμπούν'ς βλ. λ. Απ' το στερ. αν + η-μπορώ.

ανιγαριάζου, για βροχή, χαλάζι ή χιόνι = κοπάζω, σταματώ προοδευτικά: «όξον ριχν' μι του τουλούμ' άμα δεν ανιγαριάσ' η βροχή δε μπουρουόμ' να ξιμ'τίσουμ' απ' ντ' (γ)καλύβαν» // απρόσ. **ανιγαριάζ'** = κοπάζει η βροχή, το χαλάζι ..., βελτιώνεται ο καιρός, καθαρίζει. Ίσως (;) απ' το στερητ. ανά + γαριάζω. Πρβλ. γαριάσαν τα ασπρόρ'χα = έγιναν μουντά, απέκτησαν σ' όλη την επιφάνειά τους μια ακαθόριστη μαυρίλα.

ανιμίζουμι : μεταφ. κουνιέμαι: «εν' πουλύ βαρύς κι ρ'ξιμός αυτός ου βράχους· όσην δύναμ' κι να βάλουμ' δεν ανιμίζιτι», «ουλ'μιριά κάθουνταν απ' κάτ' απ' ντου (μ)πεύκον κι δεν ανιμίχ'κι σταλιά να καν' κα'νά κουτσουνδούλ'». Απ' το ανεμίζομαι < άνεμος.

ανού : αφού: «ανού δε μ' είπης να 'ρτουν», «ανού δε θελ'ς», «ανού μι χτυπά». Ίσως απ' το ενώ.

ανταμλίκ' : φιλότιμο, ανθρωπιά. Απ' το τουρκ. *adamlık*.

αντέτ : έθιμο, συνήθεια: «για τ' αντέτ θα ...». Απ' το τουρκ. *âdet*.

αξαγιά : το εκθλιπτικό δικαίωμα του ιδιοκτήτη ενός «λαδόμ'λου» ή λιοτριβιού, όταν «βγαζ'» το λάδι απ' τις ελιές ενός ελαιοπαραγωγού: «φέτους μαζί μι ντ'ν αξαγιά κρατούν κι λαδ' για δακουνκουνία». Πρβλ. **του ξαγ'** = το ξάγι, δοχείο ορισμένης χωρητικότητας σιταριού, σίκαλης κ.λ.π. με το οποίο μετρά ο μυλωνάς το δικαίωμα του αλέσματος, αλλά κι αυτό τούτο το ποσοστό που δικαιούται ο μυλωνάς, δηλ. **τ' αλιστ'κά** = τα αλεστικά. Απ' το μsn. ξάγιν, εξάγιον < λατιν. *exagium*, αρχ. εξ-άγω.

απλουκάδα : αναρριχόμενο άγριο φυτό, η περικοκλάς: «μ'κρος μάζιβα απ' τ'ς(ι) φράχτις για τ'αρνούδ' (ι)μ' αγκαλιές απού απλουκάδης». Απ' το α + πλοκάς < πλέκω.

απόγ' = απόγι, άνεμος που φυσά απ' το βουνό, απ' τη στεριά προς τη θάλασσα: «άμα φ'σήξιν τ' απόγεια τον βραδ', θα κατ'βεί η φουτιά απ' του β'νο στον (γ)κάμπου». Πρβλ. «απόγειος αύρα», σε αντίθεση με τη θαλάσσια αύρα. Απ' το από + γαία, ουδ. του επιθ. απόγειος, απόγειον.

απουλυάνα : άδενδρη και ξέφωτη εδαφική έκταση στο ύπαιθρο, χέρσο και σχεδόν επίπεδο μέρος, κοινόχρηστη απλωσιά: «να μουλάρ'ς τα ζα σ'ν απουλυάνα πο' ν' δίπλα στον φραχτ' για να βουσκήσιν ως του βραδ'». Συνών. η ουμαλιά. Ίσως (;) απ' το απολύω = αφήνω ελεύθερο ένα ζώο, συνών. του μουλέρνον ή (;) απ' το α + σλαβ. *poljana* = κάμπος, πεδινή έκταση.

απουσταμπέτ : λέξη που χρησιμοποιείται κυρίως στη φρ. «ντου έχου απουσταμπέτ» με την έννοια: «πού θα μου πάει τώρα; του την έχω στημένη, τον περιμένω να ενεργήσει αναγκαστικά κατά τρόπο που θα πέσει στα χέρια μου». Μάλλον (;) τουρκ.

αργαδούλ' : ψευτοαπασχόληση, δουλειά που δεν είναι σοβαρή ή απαραίτητη, αργοσχολία: «καλό αργαδούλ' βρήκεις· δε σ'κάνισι να πας στον χουράφ' να σκαλί(ι)ς'ς καμιά αράδα καλαμπούκ'», σε κάποιον που περνά την ώρα του κάνοντας κάτι ανάξιο λόγου ή καθόλου απαραίτητο. Απ' το αργός + δουλειά

αργαστρίσους : ο υφασμένος στον αργαλειό: «πιο παλιά κάναμ' πατιλόνια απού αργαστρίσουν πανί κι ήταν τιτράγιρα κι δε λιώναν όπους τα πιρατ'κά». Απ' το αργαστήρ' (= εργαστήρι) = αργαλειός.

αρ'θ'νάς : αυτός που έχει μεγάλα ρουθούνια, ο μυταράς, όπως και άλλα με μεγενθ. καταλ. -ας - π.χ. **μουναχουφαγάς**, **γουνιαδάς**, **ματσ'κάς**, **δαχτ'λάς**, **φουνακλάς**, **τιμπιλ'χανάς**, **αξ'ναράς**, **αχ'λαράς**, **ψιφταράς**, **γλουσσάς** κ.α. Απ' το ρώθων > ρουθούνι > (α)ρ'θούν' > αρ'θ'νάς.

αρμιγάδ' : θηλυκό ζώο, πρόβατο ή γίδι που έχει γεννήσει και αρμέγεται: «τ' αρμιγάδια τά'χον στον Παλονχώρ', ενώ τα στείρα κι τα πιρσ'νάδια βουσκίζιν μουναχά ντον σακάτ' τ'ς Αστρίς». Απ' το αμέλγω > αμέργω > αρμέγω > αρμεγάδι.

άρους, ου : είδος άγριου δένδρου του βουνού. Απ' το αρχ. αρία (δρυς), υποκορ. του αρέλ'.

ασβουτάνα : άγριο φυτό, το κώνειον. Αλλού λέγεται «μαγκούτα» ή «βρωμόχορτο» και είναι δηλητηριώδες. Μάλλον απ' την αιτ. πληθ. της λ. βοτάνη: τας βοτάνας.

αχνάρουτους : ο άσχημος, ο κακομούτσουνος, ο ασουλούπωτος: «δε φταν' πο' ν' γλουσσού, εν' κι κακουν'κονκυρά η αχνάρουτ'» // κατ' επέκταση και ο χωρίς προσωπικότητα: «γέρασι κι ακόμα η μάνα τ' ντου (γ)κουμαντάρ' ντον αχνάρουτον· σ' αυτήν διν' τα λιφτά τ', αυτήν ντου λέει πού θα πάει, τι θα καν' κι τι θα πει». Απ' το στερ. α + χναρ' < ιχνάρι < ίχνος.

αχυρώνα, η : μικρό κτίσμα, μικρή καλύβα, συνήθως στις άκριες του χωριού, για την αποθήκευση χόρτου και αχύρου, που χρειάζεται για τροφή των ζώων το χειμώνα, η αχυραποθήκη ή ο αχυροβολών. Και ως αρσεν. **ου αχυρώνας** Απ' το άχυρο ή άχερο.

αχών' (ουδ.): το αχώνι, ο αχόρταγος, αυτός που τρώει συνεχώς, χωρίς να κάνει διάκριση στο τι τρώει και που διαρκώς είναι πεινασμένος: «μιγάλον αχών' ου αγγονός (ι)μ'· ριχν' στα κ'φα τ' ό,τι βρει κι δε χουρταίν' μι τίπου-τα». Ίσως απ' το α + μσν. χώνω < αρχ. χωνύω, αρχ. ουσ. χώνη. Πρβλ. καταχωνιάζου. Συνών. **του φαραγόν'**.

B

βαράδ'. Πιο παλιά το νερό οδηγούνταν ως ντου νιρόμ'λου με αγώγ' (= αυλάκι) και έφτανε πάντοτε σε επίπεδο ψηλότερο από κείνο στο οποίο ήταν κτισμένος ο μύλος. Για να φτάσει λοιπόν το νερό ως τη φτερωτή ή την ρόδα του μύλου τελικά κατηφόριζε απότομα και με μεγάλη ταχύτητα σ' ένα ασβεστόχτιστο ή και ξύλινο «αγώγ'». Αυτό το τελικό και πολύ επικλινές ή ακόμη και κάθετο κομμάτι του όλου «αγωγιού», μαζί με το πέτρινο κτίσμα ή το ξύλινο κατασκεύασμα πάνω στο οποίο βρισκόταν, λεγόταν **βαράδ'** και μεγενθ. **βαράδα**. Απ' το μsn. **βαράδιν**.

βάρεμα : η αμαρτία, το σφάλμα: «όλα τα παιδιά μου να έχετε την ευχή μου και συγχωρεμένα όσα βαρέματα· πέτρες να πιάνετε μαλάματα και διαμάντια να γίνονται». (Από διαθήκη Θεολογίτη). Απ' το βάρος ή βαρύνω. Πρβλ. «τό'χον βάρους στη ψ'χη μ'» = με τύπτει η συνείδησή μου.

βιτ'κάρ' : το γεράκι.

βουλίκα : πολύ μικρή βαρκούλα χωρίς καρίνα. Συνών. **φιλούκα**.

βουρδόνα : παχιά, αναίσθητη και κακιά γυναίκα, άγαρμπη στο σώμα και στους τρόπους: «σα δεν (α)ντρέπιτι η βουρδόνα· έδιουξι ντου (μ)πιθιρό τ'ς απ' του σπιτ' λες κι ήταν ασήκουτον βάρους» = σαν δε ντρέπεται η μουλάρρα... // παχιά και ολοστρόγγυλη: «να διαλέ(ι)γ'ς σουφρουμένες ιλές για αλάτους· τι ξιχώρ'σις αυτές τ'ς βουρδόνης», δηλ. αυτές τις μεγάλες ολοστρόγγυλες και λείες στην εξωτερική επιφάνειά τους. Μάλλον απ' το αρχ. βόρδων -ωνος, μsn. βούρδων = μουλάρι που γεννήθηκε από αρσενικό άλογο και θηλ. γαϊδούρι, λατιν. *burdo*, πρβλ. βουρδονάριος = φύλακας μουλαριών.

βουριασμένους : πολύ κρύος, παγωμένος: «έχουμ' ένα μήνα να παμ' σ' (γ)καλύβα χ'μώνα κιρό κι οι τοιχ' θα 'ν' βουριασμέν'· για να σ'νέρτιν πρεπ' να καψ' πουλύ τ' (α)τζάκ'». Απ' το βοριάς.

βρουμούσα : είδος εντόμου που καταστρέφει τους καρπούς των φυτών και ειδικότερα τ'ς **φασούλεις** = τα μεγάλα φασόλια, τους γίγαντες // είδος χόρτου που είναι δύσσομο. Απ' το βρωμώ.

Γ

γαρουμαχώ : φωνάζω, γαρίζω υστερικά: «γαρουμαχεί σα γ'ρουν' πουν του σφάζιν». Απ' το γαρίζω > αρχ. αιολ. γαρώω + μαχώ.

γ'δουπ' : πολύ βαθύ κούρεμα που γίνεται με ψιλή μηχανή, κούρεμα «εν χρω»: «λίγον πιο παλιά πηγαίναμ' στον σκουλειό κουριμέν' γ'δουπ' κι μοιάζαμ' σα κατάδικ'». Ίσως απ' το γουλί > γ'λι > γ'λούδης > γ'δουλ'ς =

ο κουρεμένος με την ψιλή μηχανή ή αυτός που έχει μεγάλη φαλάκρα (= παπάλα).

γιάμα : διαρπαγή, λεηλασία: «κόπ' κι του πιτάμινου τ' Μπαρδαμπούλια· 'α παμ' για γιάμα;» = κόπηκε ο σπάγκος απ' το χαρταετό του Βαρδαβούλια, ενώ ήταν ανυψωμένος στον ουρανό· πάμε να μαζέψουμε σπάγκο, γιατί σ' αυτές τις περιπτώσεις τον αρπάζει όποιος προφτάσει. Απ' το τουρκ. *yağma*.

γιανατίζου : μεταβ. νικώ, καταβάλλω, γονατίζω κάποιον: «μια σταλιά μπόι ου Χρίστους αλλά σαν ήρτι στα χέρια μι ντον Γιωρ' ντον γιανάτ'σι στον χώμα κι ντον έκανι τοπ' στον ξύλου» // μεταφ. «αυτόν ντον φουβούνταν κι η δ' λεια κι γι' αρρώστεια· έτριμι η γης όπου πατούσι' ντον γιανατίσαν όμους τα βάσανα κι του (γ)καταντήσαν ιρείπιου», Απ' το γονατίζω(;).

γιώνου : κυρίως για μεταλλικά αντικείμενα και σκεύη: σκουριάζω, οξειδώνομαι, αποκτώ χαρακτηριστική πρασινίλα λόγω πολυκαιρίας και εγκατάλειψης: «τον σ'νι κι τ' άλλα μπακιρ'κά μας γιώσαν κι πρεπ' να τα γανώσουμ'». Ίσως απ' το ιός > ιώνω > γιώνου.

γκαγκαριαίνου : μαραγκιάζω, μισοξεραίνομαι: «γκαγκάριανι τ' αμπόλ' στη μ'λια» // «γκαγκαριάναν τα χέρια μ' μες σ' (μ)παγουνιά», δηλ. σούφρωσε, μαύρισε και σκλήρυνε η επιδερμίδα τους. Ίσως (;) απ' το κάκαρον > κάγκαρον βλ. λ.

γκώνου : χορταίνω υπερβολικά και είναι αδύνατο να φάω κάτι ακόμη // τρώγοντας π.χ. έναν άγουρο και στυφό καρπό ή για άλλους λόγους «σφραγίζν τα λιμά μ'» = κλείνουν τα λαιμά μου και δυσκολεύομαι ακόμη και ν' αναπνεύσω // «είμι γκων» ή «γκων γίν'κα» = είμαι πολύ χορτάτος // «γκων τό'κανις του τσ'βαλ'», το παραγέμισες. Απ' το όγκος > ογκώνω > γκώνω.

Γουνατιστή : η γιορτή της Πεντηκοστής κατά την οποία στην εκκλησία γονατίζουν οι πιστοί: «τ'ς Γουνατιστής ουλ' πηγαίνουμ' σ'ν αγκλησά μι καρόφ'λλα στον χερ' για του γουνάτ'σμα». Απ' το γονατίζω.

γουν'κό ως ουσ. οι γονείς, βρσ. «γ ... του γουν'κό σ'» και πληθ. «αυτή(ν) ντ'ν αρρώστια ντ'ν εχ' απ' τα γουν'κά τ'» = απ' τους γονείς του // ως επίθ. κάθε τι που προέρχεται απ' τους γονείς: «γουν'κός μπαχτσές», «γουν'κή καλύβα», «γουν'κό χουράφ'». Συνών. πατρουγουν'κός. Απ' το γονεύς > γονιός > γονικός.

γραντιά και πληθ. **γραντές** : χοντρά καδρόνια ή στρόγγυλα κουτρούλια που αποτελούν μέρος της σκεπής. Πάνω στις γραντιές καρφώνονται τα σανίδια του ταβανιού: «οι γραντές στον σπιτ' μας εν' δάδινις» // **γριντιδ'κους** = ο ακατέργαστος, ο χοντροκομμένος: «τα πατζούρια μας δεν εν' απού καλή ξυλεία ούτι πονλύ μαστουρ'κά τα κάναμ' γριντιδ'κα». Ίσως απ' το τουρκ. *egredi*.

γραπατσώνου : μεταβ. πληγώνω κάποιον ελαφρά σχίζοντας σε

γραμμές ή αυλακώνοντας πολύ ρηχά την επιδερμίδα του με τα νύχια μου ή με κάποιο αιχμηρό όργανο: «*μι γραπάτσουσι στα μαγούλια μ' μι τ'ς(ι) ν' χάρις τ', πό'ν'σα ντ' αϊτού*» // μεσ. **γραπατσώνουμι** : «*γραπατσώθ'κα σ' ούλον του κουρμί μ' πιωνώντας μες απ' τ'ς μανραπαλιαρές*» // **γραπατσουμάδα**: το αποτέλεσμα του γραπατσώνω, οι αυλακές σε σύνολο στην επιδερμίδα. Συνών. *γρατσουνίζον, γρατσούν'σμα*.

γυμνόπ'τα : πίτα, συνήθως κουλουκ'θόπ'τα, που γίνεται χωρίς φύλλα από ζύμη αλεύρου. Σ' αυτή την πίτα ου γόμους απλώνεται κατ' ευθείαν στο ταψί και ψήνεται, χωρίς να έχει κάτω και πάνω φ'λιμάρια. Αλλιώς λέγεται *φιλιά*, *θηλ.*, ίσως γιατί κόβεται σε κομμάτια = «*φιλιά*». Βλ. *φιλί*. Απ' το γυμνός + πίτα.

Δ

δακτυλοποιώ: ρήμα που χρησιμοποιούσαν παλιότερα σε δικαιопρακτικά έγγραφα (= *χαρτιά*), όταν ένας απ' τους συμβαλλομένους, κυρίως πωλητής ή δωρητής ή διαθέτης, ήταν αγράμματος. Επειδή δε γνώριζε να υπογράψει σημείωνε ο ίδιος, ή αυτός που συνέτασσε το έγγραφο, συνήθως ανορθόγραφα: «*εγώ δε δακτυλοποιώ*» και έβαζε «*δαχτ'λιά*» = δακτυλικό αποτύπωμα. Άλλοτε πάλι χρησιμοποιούσαν, στην ίδια περίπτωση, το συνών. ρήμα **δαχτυλοτυπώ** ή τη φράση «*το δάκτυλόν μου έθηκα*» ή «*έθεσα το δάκτυλό μου*» ή «*εγώ εδακτυλωτύπωσα*» ή «*εγώ βάνω...*» και ακολουθούσε το αποτύπωμα. Στην ίδια περίπτωση αντί υπογραφής ο αγράμματος έβαζε το σημείο του σταυρού γράφοντας «*εγώ βάνω το σημείο του σταυρού*» ή «*σταυροσημειώ*» κ.λ.π. Απ' το δάκτυλον + ποιώ.

δακτυλοτυπώ : βάζω το δακτυλικό μου αποτύπωμα αντί υπογραφής σε κάποιο έγγραφο, επειδή δε γνωρίζω γράμματα. Πρβλ. *δακτυλοποιώ*. Απ' το δάκτυλον + τυπώ < τύπος.

δειλ'νίζου : τρώω κάτι πρόχειρα κατά το δειλινό κάνοντας ταυτόχρονα και διάλειμμα, αν εργάζομαι: «*άμα δ'λεβ'ς στον χουράφ' καλονκιω'νή μέρα πο' 'ν' μιγάλ', πρεπ' να δειλ'νί(ι)ζ'ς, γιατί θα ξιλ'γουνθείς ως τον βραδ' που θα φας*». Απ' το δειλινό < δείλη.

διάφουρου : το κέρδος, το όφελος. Απ' το διαφορώ (ή δια-φέρω).

δικράν' : γεωργικό εργαλείο με το οποίο μαζεύονται χόρτα ή κλαδιά στο χωράφι, άχυρα στ' αλώνι κ.λ.π. Είναι κατάλληλο ξύλο, διχαλωτό στη μια του άκρη, που κόβεται απ' το βουνό ή σιδερένιο και περασμένο σε στείλιάρι. Απ' το *δίκρανον*, ουδ. του επιθ. *δίκρανος* = δικέφαλος.

διπλαρώνου : τοποθετώ, βάζω κάτι με κλίση προς το έδαφος, προς

το οριζόντιο επίπεδο: «ακούμπ'σι απ' ντη μια μιριά ντου νταυλό στον χώμα, διπλάρουσέ τονν λίγου κι αφ'σ' τονν σιγά σιγά κατα(γ)ή» // «διπλάρουσι ντ' βάρκα στον βράχου» = τοποθέτησέ την δίπλα, πλάγια // μεταφ. «πουλλοί μι διπλωρώνιν για ντ'ν Ιλέν'» = πολλοί με πλησιάζουν και επιζητούν την εύνοιά μου, γιατί θέλουν την Ελένη // «άσκημα ντου διπλάρουσι» = ενοχλητικά βρίσκεται συνεχώς δίπλα του, τού 'γινε στενός κορσές // **διπλαρ'κός** = ο γερμένος δίπλα, αυτός που έχει αρκετή και χαρακτηριστική κλίση προς το επίπεδο του εδάφους: «απ'κάτ' από 'ναν διπλαρ'κό βράχου τα βρήκα τα χονχούλια», «έχουμ' ένα διπλαρ'κό δέντρον στον (γ)Κακουστέφανου που τ'νάζιτι δίχους σκάλα». Απ' το διπλός > επίρρ. **δίπλα** > διπλωρώνου > διπλαρ'κός.

διπλουκάμπανου : το να χτυπάμε δυο καμπάνες της εκκλησιάς εναλλάξ με πολύ γοργό και χαρακτηριστικό ρυθμό: «όταν φευγ' ή όταν έρχιτι ου 'Αγιους χτυπούμ' διπλουκάμπανου όπουσ σ'ν Ανάστασ', στα Φώτα κι τ'ς άλλις τ'ς μιγάλις γιουρτές». Απ' το διπλός + καμπάνα.

διφτιρίζου : τσαπίζω τ' αμπέλι ή κάποιο σπαρμένο μέρος του εδάφους με σκοπό να καταστρέψω τ' άγρια χόρτα, τα ζιζάνια: «πρεπ' να διφτιρίζουμ' τ'αμπέλ', γιατί τα χονχτάρια μιγαλώσαν τόσου που κουντέβιν να σκιάσιν τα κούρβ'λα» // ουσ. **του διφτέρ'σμα**. Απ' το δεύτερος > δευτερίζω, με την έννοια ότι για πρώτη φορά γίνεται το κυρίως και βασικό σκάψιμο και από κει και πέρα κάθε τσάπισμα, έστω και για 3η φορά, για την καταστροφή των ζιζανίων, είναι «δευτέρισμα». Μσν. **δευτερώνω** = επαναλαμβάνω.

διφτιρουτρύγ' : μέλι που προέρχεται από το δεύτερο τρύγο των μελισσιών, μέλι δηλ. που παίρνουμε όταν τρυγάμε για δεύτερη φορά, μέσα στον ίδιο χρόνο, τα μελίσσια: «απ' αυτό του μελ' θα μιν'ς ιφχαριστημένους' εν' διφτιρουτρύγ' κι δε θα ζαχαρώσ' ντου χ'μώνα, γι' αυτό στον δίνου». Απ' το δεύτερος + τρύγος.

δρακουντιά : είδος άγριου και μεγάλου χόρτου που κόβεται την 1η του Μάη και ρίχνεται πάνω στη σκεπή του σπιτιού ή κρεμιέται στην πρόσοψη, μαζί με το στεφάνι από λουλούδια, για το καλό αλλά και για να διώχνει τα φίδια. Μάλλον απ' το δράκος = μεγάλο φίδι. Αλλού λέγεται «φιδόχορτο» ή «το χόρτο του φιδιού».

δραскиλίζου : διασκελίζω, περνά πάνω από κάποιον ή πάνω από κάποιο αντικείμενο μ' ανοιχτά τα σκέλη: «δεν είδισ τον τσαπί μες σ'ν αράδα, αφού του δρασκελ'σις μι τα πουδάρια σ'» // πηδών πάνω από ένα εμπόδιο: «δρασκελ'σι ντ'ν ουμπατή κι πέρασι μες στου μπαχτσέ» // ουσ. **δρασκελ'σμα, δραскиλιά**. Απ' το δια + σκέλος > διασκελίζω, με ανάπτυξη του -ρ-. Συνών. **πουνδουскиλ'νώ**.

δρουμαν'στός : αυτός που τρέχει πολύ γρήγορα, αυτός που φεύγει ή έρχεται τρέχοντας: «άργισι να ξυπνήσ' κι έφ'γι δρουμαν'στός για ντη δ'λειά». Πρβλ. το αρχ. **δρομαίος** = τρεχάτος. Απ' το δρόμος.

δυναζουμι : μπορώ, δύναμαι, τα καταφέρνω, έχω τη δυνατότητα ή την ικανότητα να κάνω κάτι: «ου Θουμάς εν' ντιλικάτους· δε δυνάζιτι να δ'λεψ' στα γιφύρια» = δεν μπορεί να εργαστεί χειρωνακτικά στη δουλειά της κατασκευής γεφυριών, «απού χρόνια θέλαμ' να κάνουμ' θ'κο μας σπιτ' αλλά δε δυναζουμάσταν· βλεπ'ς λείπαν τα λιφτά». Απ' το αρχ. δύναμαι.

Ε

έζητου : η ζήτηση: «φέτους δεν εχ' έζητον του μελ' κι η τιμή θα 'ν' για τ'ανάθιμα», «τώρα μι ντον (ν)τονρισμό έχιν πουλύ έζητον τα χουράφια πο' 'ν' κοντά στον γιαλό, γιατί γίναν οικόπιδαν». Απ' το ζητώ.

εμ : άκλιτο μόριο: «εμ δε μ' είπις να 'ρτου», «εμ ήξιρα ότι π'νούσις;», «εμ ετσ', εμ αλλιώς», «εμ δε θα ντον δ(γι)ω στα μάτια μ'», «εμ δε μ'άκ'σις», «εμ μι γέλασι, εμ θελ' να βγει απού παν'», «εμ τιμπέλ'ς, εμ μιθύστακας». Απ' το τουρκ. *hem*.

έρ'ντιν : 3ο πληθ. προσ. του έρχομαι: «δ(γι)ε αν έρ'ντιν τα ζα», «όταν έρ'ντιν τα φρούτα», «δεν έρ'ντιν πουλλοί σ' γιουρτή μ'» Πρβλ. πίν'ντιν = πίνουνται, κόβ'ντιν = κόβονται, τρώ(ι)'ντιν = τρώγονται, κά(ι)'ντιν = κάθονται, καί(ι)'ντιν = καίγονται. Απ' το έρχονται > έρχοντι > έρ'ντι > έρ'ντιν.

Ζ

ζαπ' ή ζαφτ' : «δε μπουρώ να του κάνου ζαπ' αυτό του πιδί» = δεν μπορώ να του επιβληθώ, να το κουμαντάρω, «ου Δ'μήτρης εν' ήσυχους κι άκακους άθρουπους, πώς να καν' ζαφτ' ντη στρίγγλα που πήρι για γ'ναίκα» = πώς να την κυβερνήσει, πώς να της επιβληθεί // «πειδή δε σπείραμ' κα'νά δυο χρονιές του χουράφ' μας νόμ'σι ότι μπουρεί να του καν' ζαπ'», νόμισε ότι μπορεί να το καταλάβει και να το σφετεριστεί, «αν φανεί κανένας και θέλει [το χωράφι] να το κάνει ζάπι, να πάρει το πωλητήριο να φανεί ως αγοραστής...» (φράση από διαθήκη Θεολογίτη) // **ζαπώνου** = παίρνω, αρπάζω, κάνω κτήμα μου, ιδιοποιούμαι. Απ' το τούρκ. *zapt* = κατάκτηση, κατάληψη, *zaptetmek* = καταλαμβάνω, ιδιοποιούμαι.

ζήβσα : α' εν. πρόσ. ενεργ. αορ. του «σβήνω»: έσβησα > έζβησα > ζβήσα > ζήβσα.

ζ'μάρ'κους : ο δίδυμος: «ζ'μάρ'κα εν' αυτά τα δυο πιδούδια». Απ' το δίδυμος > διδυμάρικος > δυμάρικος > δ'μάρ'κους > ζ'μάρ'κους.

ζ'μουσά = ζυμωσιά, το σύνολο των ψωμιών ή η ποσότητα της ζύμης που παρασκευάζει η νοικοκυρά κάθε φορά που ανάβει φούρνο: «πρεπ' ν' αλέσουμ' σταρ', γιατί κα'ναδνθό ζ'μονουσές αλεύρ' μας πόμ'νι στου τσ'βαλ'». Απ' το ζυμώνω < αρχ. ζυμώ.

ζόχους : άγριο λάχανο, που βραστό γίνεται σαλάτα, όπως το ραδίκι. Ορισμένες φορές και ως ουδετ. «του ζοχ'» και πληθ. «οι ζοχ'», «τα ζόχια» ή «τα ζουχιά». Απ' το μσν. ζόχος < αρχ. σόγγος.

Θ

θυμητ'κό : η μνήμη, το μνημονικό. Απ' το θυμούμαι.

Ι

ιγιού : επιφώνημα: «ιγιού! θα πιθάν' τον παλ'κάρ'» = κρίμα ... θα πεθάνει το παλικάρι, «ιγιού! έσπασι ου κλώνους κι πεφτ'» = Παναγία μου ... έσπασε ο κλώνος και πέφτει, «ιγιού! τι κακό ήταν αυτό; = πω πω τι κακό ήταν αυτό; «ιγιού, μαρ', αδιρφούδισ (ι)μ'· καμιά δε μι λ'πάτι;» = για όνομα του Θεού· καμιά δε με λυπάται; Απ' το αρχ. ιού.

ιδαντού : τοπ. επίρρ. ακριβώς σ' αυτό το μέρος, ακριβώς αυτού: «ιδαντού τ' αφήκα», «δ(γι)ες ιδαντού δίπλα σ' (μ)πέτρα». Απ' το εδώ + αυτού.

ιδουνά : τοπ. επίρρ.: περίπου σ' αυτό το μέρος, κάπου εδώ: «ιδουνά τού'δα» = εδώ περίπου το είδα, «θα του πουθέκου ιδουνά» = θα το βάλω, θα το τοποθετήσω κάπου εδώ. Απ' το εδώ + να.

ιξισασμένου : εξισωμένο: «αυτά που τραμπάραμ' εν' πουλύ καλά ικτιμημένα κι ιξισασμένα», δηλ. τα πράγματα που έχουμε ανταλλάξει τα έχουμε εκτιμήσει σωστά και είναι της ίδιας (ίσης) αξίας αυτά που πήρε ο ένας με αυτά που έδωσε στον άλλο. Απ' το εξ-ισώω > εξισώνω.

ιπιταυτού : για τούτο, γι' αυτόν το σκοπό, επίτηδες: «ιπιταυτού ήρτι· για να κλεψ' φρούτα» ή «... για να δ'λεψ'», ή «... για να παραμοννέψ' τι κά-νουμ'», ή «... για να βαλ' διαβάλματα». Απ' το επί το αυτό.

ιψέ[ς] : χρον. επίρρ.: χθες, η χθесινή μέρα // **ψισ'νός** = χθесινός // **προυψέ[ς]** = προχθές // **προυψισ'νός** = προχθесινός. Απ' το μσν. οψές < αρχ. οψέ = αργά.

Κ

κα' : λέξη που έχει την έννοια περίπου του «σαν να ...» και που χρησιμο-

ποιείται συνήθως μόνο στην παροιμ. φράση: «ένα κα' κανένα». Η φράση αυτή λέγεται όταν κάποιος έχει ένα και μοναδικό παιδί, ένα και μοναδικό αγαθό κ.λ.π., οπότε «ένα κα' κανένα» = ένα είναι σαν να μην έχει κανένα. Μάλλον απ' το και αν > καν > κα'.

καβάδ' : βασικό ρούχο της γυναικείας ενδυμασίας, ζακέτο που φορούσαν οι γυναίκες. Απ' το μσν. *καβάδιν* < *Κάβαδα* = πόλη της Καραμανίας.

καβανόζ' : πήλινο τσουκάλι σαν πολύ μικρό πιθαράκι με φαρδύ λαιμό. Μέσα σ' αυτό έβαζαν οι τσουμπάν' σις γάλα, αλλά ορισμένες φορές το χρησιμοποιούσαν και για τη μεταφορά φαγητού. Απ' το τουρκ. *Καναποζ*.

καβούκ' : το όστρακο της χελώνας, του σαλιγκαριού, του κάβουρα κ.λ.π. «η χιλώνα μόλις ακούσ' του παραμικρό μαξέβιτι μες στον καβούκι τ'ς» // μεταφ. «κλείσ' κι στον καβούκι τ' κι δε ντον νοιαζ' για τίποντα» = περιορίστηκε στην προσωπική του ζωή και στα προσωπικά του συμφέροντα, έγινε ακοινωνήτος, «μαξεύκι στον καβούκι τ'» = φοβήθηκε και υποχώρησε. Παράλλ. φρ. «έβαλι ντ' ουρά τ' στα σκέλια». Απ' το τουρκ. *Kabuk*.

καγκέλα: θέλοντας ν' ανεβούμε στην κορυφή ενός βουνού ακολουθούμε δρόμο οφιοειδή ή σπειροειδή. Το μεταξύ δυο στροφών ή δυο καμπών κομμάτι ενός τέτοιου δρόμου λέγεται καγκέλα, κι αν το μήκος του είναι μικρό, τότε λέγεται καγκέλ': «για να πας απ' τα Κόιντρα στον χονριό θα βρεις μιτά ντ' (γ)Καρατζίνα λίγα καγκέλια, ύστιρα κα'ναδυό μιγάλις καγκέλις κι θα βγεις σ' (γ)κουρφή» // μεταφ. «λογουδόθ' κι ου Λιοννίδας μι μια όμουρφ' κι καγκιλουφρύδα κουπιλούδα». Μάλλον απ' του κάγκελον < λατιν. *cancellum*.

κάγκ'λα ή **γκάγκ'λα** : γραμμή σε σχήμα μαιάνδρου, σε σχήμα καμπυλωτό ή ζικ ζακ // μεταφ. «απ' τον μιθύσ' πουρπατούσι κι έγγραφι κάγκ'λις στον δρόμου», δηλ. δεν περπατούσε σταθερά και ίσια, προχωρούσε πηγαίνοντας μια δεξιά και μια αριστερά στο δρόμο // «ανιβήκαμ' από 'να μοννουπάτ' μι πουλλές γκάγκ'λις», δηλ. με πολλά γυρίσματα. Μάλλον απ' το καγκ(έ)λα. Βλ. λ.

καθούλα : το φυτό φασουλιά που δε χρειάζεται «βέργωμα», που δεν αναρριχάται. Απ' το κάθομαι.

κακουγλαγούδια : λιχουδιές που δεν αξίζουν, που δεν είναι καλές, πρβλ. γλουγούδ'. Η λέξη χρησιμοποιείται ως το επί πλείστον για να δηλωθεί ειρωνικά ότι κάποιος, αν και δεν τ' άξιζε, εν τούτοις σε κάποια συγκεκριμένη περίπτωση, έχει ωφεληθεί ή ότι κάτι συνέβη προς το συμφέρον του, παρά το γεγονός ότι ο ίδιος είναι δυνατόν να διαμαρτύρεται ή να παραπονιέται: «σα να μη ντον γέμ'σι του ματ' η κονπέλα που ντον (μ)προξινέφαμ'. — Ναί, κακουγλαγούδια τ'» = ναί, λίγη του πέφτει!, «σα να μη ντον άρισι που τ'νάξαμ' μαζί τα δέντρα. — Ναι, κακουγλαγούδια τ' ... αν δεν ήρχονταν μαζί

μας ιλούδα δε θα μάξιβι φέτους» = ναι, κακοβλάφτηκε (ή ναι, κακόπαθε)...
Απ' το κακός + γλουγούδ' = λιχουδιά < γλίχομαι.

καλαμάγρα : άγριο ζιζάνιο των αγρών που το ριζικό της σύστημα μοιάζει μ' αυτό της αγριάδας. Απ' το αρχ. καλαμ-άγρωστις.

καλουζάκουνους : καλόβουλος, ήπιος, βολικός χαρακτήρας: «δε μας πειράζ' που κ'μάτι σ' (γ)καλύβα μας ου Θουμάς, γιατί δεν εχ' νούρια κι εν' καλουζάκουνους άθρουπους». Ίσως (;) απ' το καλός + ζακόνι < μsn. ζακόνιν < σλαβ. *zakonŭ* = συνήθεια, με την έννοια ότι ο «καλοζάκονος» έχει καλές συνήθειες, άρα καλόβουλος.

καμπάριμ' επιρρ. : τουλάχιστον. Χρησιμοποιείται πολλές φορές στη φράση: «να κι γω καμπάριμ'», η οποία λέγεται αφού κάνουμε κάτι που βλάπτει τον άλλον, γιατί επιδιώκουμε οπωσδήποτε να τον στενοχωρήσουμε ανταποδίδοντας κάποια εις βάρος μας ενέργειά του ή έναν πικρό του λόγο // «αφού δε μπουρνώ να τ'νάξου τα δέντρα, ας φαν' τ'ς ιλές τα π'λια καμπάριμ'» = αφού δεν μπορώ να συλλέξω τις ελιές απ' τα λιόδεντρα, ας τις φάνε τ' άγρια πουλιά στο κάτω κάτω // «θα πάου ιγώ καμπάριμ'» = θα πάω εγώ επιτέλους. Απ' το καν + (τουρκ.) *bagi* + μου > καν - μπάρι - μου > καμπάριμ'. Αλλού λέγεται απλώς «μπάρε μ[ου]».

καμπουσούτσ'κους - σούτσ'κ'[ια] - σούτσ'κου : αρκετός, όχι και λίγος. Υποκορ. του καμπόσος < καν-πόσος. Πρβλ. παρόμ. υποκορ. ασπρούτσ'κους, καλούτσ'κους, μιγαλούτσ'κους, μ'κρούτσ'κους, μοναχούτσ'κους, ουμουρφούτσ'κους, τ'σούτσ'κους (= τοσούτσικος) κ.λ.π. Σε πολλά απ' αυτά είναι δυνατόν να έχουμε -λ- στη θέση του -τσ-, π.χ. καλούλ'κους, μοναχούλ'κους, ουμουρφούλ'κους κ.α.

καντήλα : κομμάτι από σπασμένο γυαλί, τρίμμα από τζάμι: «μείς μι καντήλα ξονμ' ένα πιλικ'μένον ξύλον για να του κάνουμ' στειλιάρ'» // το μεγάλο καντήλι: «η γιαγιά μ' έκανι τάμα ν' αγουράσ' μια καντήλα για του τέμπλου τ'ς Παναγούδας» // μεταφ. «σκέτον κιχριμπάρ' εν' του λαδ' μας μες στον γυαλί καντήλα!», δηλ. το λάδι μας είναι διάφανο και κεχριμπαρένιο μέσα στο μπουκάλι· πεντακάθαρο // **καντ'λέρ'** = καντηλέρι. Απ' το μsn. *kan-tŭla* < λατ. *candela*.

καντ'λουφάναρου : φορητό φανάρι. Έχει σχήμα ορθογ. παραλλ/πέδου του οποίου οι 4 έδρες αποτελούνται από μικρά τζάμια. Μέσα σ' αυτό υπάρχει μικρό **καντλέρ'** που καίει με λάδι και φυτίλι, γι' αυτό και λέγεται και **λαδουφάναρου**. Απ' το κανδήλιον (καντήλι) + φανάρι.

καπιτανίζου : έχω τις ικανότητες του καπετάνιου, του πλοιάρχου: «για πέ' μας, ισύ που καπιτανί(ι)ζ'ς, θα χαλάσ' ου κιρός, για οχ'». Απ' το καπετάνιος < λατιν. *capitaneus* < μsn. κατεπάνος < ο κατ' επάνω (μsn. αξίωμα).

καπιτάρου : αχρ. ρήμα που συναντάται μόνο στο γ' ενικό πρόσωπο του αορ. μι (σι, ντου, ντ', μας, σας) **καπιτάρ'σι** με την έννοια: μου συνέβη, μού 'τυχε: «μη λες πως δεν εχ' στ'χεια· ιμέ κάποντι μι καπιτάρ'σι να ...», «ου Ν'κόλας πο' 'κανι μια ζουή τ'ς θάλασσας κι σι μιγάλα ταξίδια λέει ότι ντου (γ)καπιτάρ'σι μια βουλά να ...». Απ' το ιταλ. *capitare*.

καπνίστρι(γι)α : χωράφι στο οποίο έχουν σπαρεί ή μπορούν να σπαρούν και να ευδοκιμήσουν καπνά, όπως **φασ'λίστρι(γι)α**, χωράφι όπου έχουν σπαρεί ή μπορούν να σπαρούν και να ευδοκιμήσουν φασόλια: «απ'κάτ' απ' ντ'ν Ουμαλέκα εν' τ' Καπνηρού η καπνίστρι(γι)α». Απ' το καπνός = το φυτό απ' το οποίο γίνονται τα τσιγάρα.

καπουσού(ι)ζ'ς : καπουσούζης, ο ανάποδος, ο δύσκολος χαρακτήρας, το στραβόξυλο // **καπουσούζ'κους**, - **σούζ'κ'ια**], - **σούζ'κου** = ο ανάποδος, ο στραβός, ο μη εύχρηστος: «πουλύ καπουσούζ'κον ξύλον· δύσκουλον να του μιταχειριστείς για ντη δ'λεια που του θελ'ς». Ίσως(;) απ' το τουρκ. *karı-siz* = αθυρόστομος.

καπρί, του : προσβλητικός χαρακτηρισμός ανθρώπου και κυρίως χοντρή, άτσαλης, τεμπέλας και κακιάς γυναίκας. Απ' το αρχ. *κάπρος* = αγριογούρουνο.

κάπρους, ου : άγριο δένδρο του βουνού· τα φύλλα του ομοιάζουν στο σχήμα με το πουρνάρι, αλλά είναι πολύ μεγαλύτερα και πολύ πιο μαλακά, το γκυ.

κατακαμ'λιού : επίρρ. πολύ βαριά, με μεγάλο φορτίο: «τι φόρτσους κατακαμ'λιού του γαδούρ'; μπουρεί να σ'κωσ' τόσον φουρτιό;». Ίσως απ' το κατά + *καμήλα* = *κατακαμηλιού*, με την έννοια «σαν καμήλα».

καταλόνι : «ουλ' ντον' έχιν καταλόνι στον χουριό μ' αυτά που καν'» = όλοι τον κατηγορούν, τον κακολογούν ή τον περιγελούν μ' αυτά που κάνει. Απ' το κατά + *λέγω* = εναντίον (κάποιου) λέγω. Ίσως έχει σχέση και με το μσν. *καταλόγιν* < υποκ. του *κατάλογος* = δημ. ερωτ. τραγούδι, πληθ. «καταλόγια» = αινίγματα ή παροιμίες.

καταπιά : η γουλιά, η ρουφηξιά: «μια καταπιά νιρό», «μια καταπιά ρακί», «μια καταπιά σούπα» κ.λ.π. Απ' το *καταπίνω*.

κατασαρκάς : τόπος ξερός και γεμάτος πέτρες, άγονος και ακατάλληλος για σπορά ή για οποιασδήποτε μορφής καλλιέργεια // άγριο και αξημέρωτο μέρος, μακριά απ' το χωριό: «σκέτους αγροίκους· λες κι ντου φέραν απ' ντου (γ)κατασαρκά».

καταχουνιάζου : τοποθετώ ένα αντικείμενο κάπου βαθιά ή σε μέρος απίθανο, το παραμερίζω έτσι ώστε να μη βρίσκεται εύκολα, το κρύβω, είτε σκόπιμα είτε τυχαία: «πού του καταχώνιασες τον μαχαίρ' κι δε μπουρώ να του βρω;» // μεταφ. τρώω, καταπίνω, καταβροχθίζω: «ο,τ' βρει που τρώγιτι του

καταχονιάζ' στον πι κι φι' ανηχόρταγους εν'». Απ' το κατά + χωνιάζω < κατά + χώνω, αρχ. χώννυμι.

κατοίκ' : ο ορνιθώνας, το κοτέτσι: «πρεπ' να κλαδίσουνμ' κι να γαλαχτίσουνμ' του κατοίκ', που τώρα εν' γιμάτου κουτσίλις». Απ' το κατ-οικώ.

κατουκάσ' : το ξύλο ή το μάρμαρο ή άλλο υλικό που αποτελεί το κάτω μέρος της «κάσας», δηλ. του πλαισίου, μιας πόρτας ή ενός παραθυριού: «τ'ς μέσα πόρτις δε θα βάλουνμ' κατουκάσα' του μάρμαρου που θα στρώσουνμ' στον πάτουμα θα πηγαίν' τριχούμνο». Απ' το κάτω + κάσα < ιταλ. *cassa*.

καψαλιάζου : καίω στο χωράφι κλαδιά που κόπηκαν με το κλάδεμα των λιόδεντρων ή άλλα άχρηστα κλαδιά ή θάμνους ή ρουμανιασμένα μέρη του χωραφιού: «απ' ντη πρωτ' Μαγιού κι ύστια δε (μ)πρεπ' να καψαλιάζονμ', γιατί υπάρχ' φόβους για φουτιές» // ουσ. **του καψάλιασμα** // **καψάλα** = πρώην δασωμένη έκταση που έχει καεί κι είναι γεμάτη από καμένα υπολείμματα του δάσους, πρώην δασική έκταση απ' την οποία πέρασε πυρκαγιά: «λαγόρνοιθις βγαίνιν μον' μες τ'ς καψάλις». Απ' το καυσαλίζ < καψάλις.

καψαλίζου : περνά πάνω από φλόγα φωτιάς μια ξεπουπουλισμένη κότα για να καούν τα πολύ μικρά και λεπτά πούπουλα που δεν βγαίνουν με το χέρι // «καψάλ'σα τα φρύδια μ' όταν πήγα να βάνον έναν νταυλό στ' (α)-τζάκ'» // ουσ. **του καψάλ'σμα**. Απ' το καυσαλίζ > καψάλις.

κ'βίκους : ο πονηρός, ο ξύπνιος (έξυπνος) αλλά και ο κρυψίνους. Ίσως απ' το αρσεν. του κ'βίτσα, βλ. λ.

κ'βίτσα : η κουκουβάγια. Απ' το κουκουβάγια > υποκορ. κουκουβίτσα > κου'βίτσα > κ'βίτσα.

κιαμέτ : πάρα πολύ, πάρα πολλά: «εχ' πουλλά δέντρα ου πιθιρό σ'; -κιαμέτ!»: πάρα πολλά, αμέτρητα. Απ' το τουρκ. *kiyamet*.

κιαρατέν'κους -ν'κια, -ν'κου : υποκορ. του «κερατάς», που όταν αναφέρεται σε μικρά ή αγαπημένα πρόσωπα είναι φορτισμένο με στοργή ή αγάπη, π.χ. για μικρό αγοράκι: «είδισ πόσα ξερ' του κιαρατέν'κου;» ή για μικρό κοριτσάκι: «πού του σκέφ'κι, μουρέ, η κιαρατέν'κια;» // μεγενθ. **ου κιαρατούκλους**. Απ' το μsn. κερατάς < κέρατον < αρχ. κέρας.

κισλάς : βοσκότοπος. Πιο παλιά περιοχές μεγάλες, βουνά ολόκληρα είχαν παραχωρηθεί απ' τους Τούρκους ως *κισλάδισ* σε ορισμένους, κυρίως σε πλούσιους και όχι σε βοσκούς. Οι τσουμπάν'δισ για ν' αποκτήσουν το δικαίωμα της βοσκής για τα κοπάδια τους έπρεπε να πληρώνουν στους ιδιοκτήτες των «κισλάδων», συνήθως τυρί, μαλλιά, ζώα ή άλλα γαλακτοκομικά προϊόντα ως ενοίκιο. Απ' το τουρκ. *kışlak* = χειμαδιό ή *kışlamak* = διαχειμάζω.

κιχρί : το κεχρί, το φυτό κέγγρος ο κοινός και ο καρπός του // μεταφ. κάτι το πολύ λίγο, ελάχιστη ποσότητα: «θα μι δώ(ι)σ'ς ένα κιχρί αθότρον για να βάλου σ' (μ)πίτα;», «ούτι κιχρί» = καθόλου // «ντου νου τ' ούλον στον

κιχρί ντουν εχ'», δηλ. σε κάτι που πολύ του αρέσει ή σε κάτι το πονηρό. Απ' το αρχ. *κέγχρος* > υποκορ. *κεγχρίον*.

κ'κίζου : ρίχνω με τα δάχτυλά μου κάποια τριμμένη ουσία π.χ. πιπέρι, αλάτι, ζάχαρη κ.λ.π. πάνω σε κάποιο φαγητό ή γενικά πάνω σ' οποιαδήποτε ουσία ή επιφάνεια: «άμα κινώ(ι)σ'ς ντον τζέτζηρ' κι βαλ'ς σούπα να ντη κ'κί(ι)σ'ς μι λίγον μαύρον πιπέρ'», «καλό εν' να κ'κί(ι)ζ'ς τα σαραγλιά μι λιγ' τριμμέν' κανέλα» // φασκελώνω κάποιον, στρέφω προς το πρόσωπό του την ανοιχτή μου παλάμη, ως ένδειξη υποτίμησης και βρισιάς, συνών. του μ'τζώνων = μουτζώνων: «πιδί μ' δεν εν' σουστό να κ'κί(ι)ζ'ς τ'ς αλλ'». Απ' το *κόκκος* > *κοκκίζω* = ρίχνω με τα δάχτυλα κόκκους, επιπάσσω ή πασπαλίζω.

κλαδούρ' : κλαδί κυρίως από πουρνάρι, αλλά ορισμένες φορές και από άλλο θάμνο π.χ. από αρέλ', λιπρίν, λαγυβέρ', καραγάτσ', μιλιάρ', φτιλιά κ.α. «μείς πιο παλιά ντον φούρνου ντον (γ)καίγαμ' πριν ζ'μώσουμ' μι κλαδούρια που κ'βανούσαμ' απ' ντ' Χαλατσούκα ή απ' αουπέρα απ' ντον (μ)Πύργου». Απ' το αρχ. *κλάω* > *κλάδος* > μσν. *κλαδίν* > *κλαδούρ'*.

κ'λαίνου : αχρηστεύω το χέρι ή τα χέρια κάποιου κόβοντάς τα ή κατά οποιονδήποτε τρόπο τραυματίζοντάς τα // μεταφ. «μι δώκι μια μι τον σφνρί κι μι κούλανι του χέρι μ'», δηλ. με πόνεσε πάρα πολύ // **κ'λαίνουμι** : κουλαίνομαι: «μ' αυτά τα ριματικά κ'λαθήκαν τα χέρια μ'», «όποιους μας έ-κλιφι τον μπαλταδέλ' μας να μη τον χαρεί κι να κ'λαθεί του χέρι τ'» // μεταφ. «εχ' ένα μήνα που κ'λάθ'κα κι 'μι στον γιατάκ'», δηλ. έχει ένα μήνα που αρρώστησα κι έχω κρεβατωθεί // **κουλαμάρα** : η κατάσταση του κουλού και μεταφ. αδεξιότητα ή ανικανότητα στο να χρησιμοποιούνται σωστά τα χέρια: «τιλιφταία μ'επιασι μιγάλ' κουλαμάρα· ο,τ' πιάσον μι πεφτ' απ' τα χέρια», «κουλαμάρα εχ'ς, μαρή, κι δε μπαλών'ς τα σκ'φούνια τ' πιδιού;». Απ' το αρχ. *κυλλός* > *κυλός* > κ'λος. Βλ. λ.

κλαπούτσα : είδος «τσ'βικιού», τσιμούρι σκύλων και άλλων ζώων που τυλίγονται στις κοπριές και ζουν σε ακάθαρτους χώρους. Είναι μια λεπτή πέτσα γεμάτη αίμα που σχηματίζει μια στρόγγυλη σχεδόν σφαίρα με μικροσκοπικό κεφάλι, σαν μικρό μαυρομάτικο φασόλι. Ίσως έχει σχέση με την κλαπάτσα ή χλαπάτσα που είναι αρρώστια των προβάτων ή άλλων ζώων (διστομάτωσις ή διστομιάσις).

κλειδόπ'κα : κούπα που αρχικά έκλεινε με καπάκι και στη συνέχεια οποιαδήποτε κούπα. Απ' το *κλεις* (= *κλειδί*) + *κούπα* < λατιν. *cupa*, *κλειδό-κουπα* > *κλειδόκ'πα* > *κλειδόπ'κα*.

κ'λικ' = μικρό ψωμάκι, κουλούρι σε σχήμα μικρού γάμα (γ) ή στρογγυλό, που γίνεται για κάθε παιδί του σπιτιού κάθε φορά που ζυμώνει η νοικοκυρά: «γιατί, λέου μάνα, του θ'κο μ' του κ'λικ' εν' πιο μ'κρο απ' τ'ς αδιρφής (ι)μ'». Απ' το μσν. *κουλίκιν* < *κολίκιον*, υποκορ. του αρχ. *κόλλιξ*.

κλιψιμιός : αυτός που έγινε κτήμα μας με κλοπή, αυτός που τον έχουμε κλέψει: «τα φρούτα εν' πιο γλυκά όταν εν' κλιψιμιά». Απ' τον άβρ. έκλεψα του κλέπτω.

κλουνή, η: η κλωστή: «άντι αγουρούδ' (ι)μ' να μι πιρά(ι)ς' μια κλονή στου βιλόν' κι δε βλέπουν» // του κλουνί = υποκορ. του κλώνος, μικρό κλωνάρι.

κλούτσα : χοντρούτσικη βέργα, κυρτή στο ένα της άκρο, με την οποία πιάνουμε από μακριά και φέρνουμε κοντά μας ένα εύκαμπτο κλαδί κάποιου δέντρου για να κόψουμε τον καρπό που έχει πάνω του, τον οποίο δεν φτάνουμε: «άμα πας να σώ(ι)ς' σύκα να παρ'ς μαζί σ' κι μια κλούτσα για να λυγάς τα κλαδιά κι να τα φερν'ς κοντά σ'». Ίσως (;) απ' το αγκύλη < αγκυλίτσα < γκ'λίτσα < κλούτσα.

κλουτσάν', του : πολύ μικρό ξυλαράκι από ξερό μίσχο λουλουδιών ή από μικροσκοπικό κορμό χόρτου ή μικρό τρίμμα κάποιου ξερού φύλλου: «του φιτ'νό μαλλί απ' τα πρόβατα που μ' ίφιρι η τσουμπάν'σα εν' γιμάτου κλουτσάνια». Ίσως (;) απ' το κοτσάν' < κοψάνι, με ανάπτυξη του -λ-. Τουρκ. *koşan* ή (;) υποκορ. του κλούτσα.

κ'λουφ' : κάθε καπάκι που, ως θηλυκό μέρος, υποδέχεται μέσα του ένα τμήμα του αντικειμένου που σκεπάζει ή προστατεύει: «έχασα του κ'λουφ' απ' ντου στυλό μ' κι πόμ'νι άχρηστους». Μάλλον απ' το κέλυφος, βλ. και κ'λυφ'.

κ'λυφ' : το εξωτερικό περίβλημα του μαξιλαριού ή του στρώματος, η μαξιλαροθήκη. Απ' το αρχ. κέλυφος, υποκορ. κελύφιον < κελύφι < κ'λυφ'. Τουρκ. *kılıf*.

κόλπους : η συμφόρηση, το εγκεφαλικό επεισόδιο, αποπληξία ή ημιπληγία, συνών. του «νταμπλάς»: «ντουν ήρτι κόλπους κι οχ' μον' δε μπουρεί να κ'νησ' χερ' κι πονδάτ' απ' ντη μια μυριά αλλά στραβώσαν κι τα σαγούνια τ'». Απ' το ιταλ. *colpo*.

κόντρα, θηλ.: μεγάλο σπυρί σε κάποιο σημείο του σώματος, που, πριν θεραπευθεί, «πιαν' κακάδ' απάν'(ι)τ'» = σχηματίζει επίπαγον ή εφελκίδα. Απ' το μsn. *κοντριάζω* = σκληρύνεται το δέρμα μου, αποκτώ τύλους ή χόντρους.

κουκουδιά = άγριος θάμνος που μεγαλώνοντας μπορεί να γίνει και δέντρο. Απ' το αρχ. *κοικυγέα*.

κουλλαντρίζου : περιφέρω κάποιον εδώ κι εκεί, τον γυρίζω σε διάφορα μέρη: «τι αφήν'ς, μαρή, ντου Θουμά να κουλλαντρίζ' ντ' θυγατέρα σ' αυτού σακάτ';» // διευθύνω κάποιον, τον κάνω κουμάντο, τον μεταχειρίζομαι. Απ' το τουρκ. *kullandirmak*.

κουλουκόβου : κουράζω πολύ κάποιον, τον εξουθενώνω αναγκά-

ζοντάς τον να εργαστεί σχεδόν πάνω από τις δυνάμεις του // φορτώνω μεγάλο βάρος σε κάποιον, άνθρωπο ή ζώο, και τον αναγκάζω να το σηκώσει και να το μεταφέρει: «του κουλόκουπι του μ'λαρ' μι τόσον φοουριό που του βαζ'» // μεσ. **κουλουκόβουμι** : «κουλουκόπ'κα ως να κ'βανήσουν τ'ς Αστρίς πατη-κουμέν' αυτήν ντ' σακ'λέρα» // «εν' κουλουκουμένους, γι' αυτό πουρπατεί ετς'» = υποφέρει από τη μέση του, γι' αυτό περπατά σέρνοντας τα πόδια του γέρνοντας αριστερά και δεξιά σε κάθε του βήμα. Απ' το κωλο - κόπτω. Συνών. **μισουκόβου** = μεσοκόβω, **ξιθιώνου** = ξεθεώνω κ.α.

κουλουσάφρα: το ερπετό των αγρών σαύρα. Απ' το χλωρο - σαύρα.

κουλουσιρέτ'ς : κωλοσερέτης, δύστροπος, φίλερις, ευέξαπτος, στρεψόδικος // παίχτης που κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού κάνει ζαβολιές και προσπαθεί να κερδίζει με δόλους ή στρεψοδικίες ή που δεν τηρεί τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει· υποχρεώσεις που προβλέπουν οι κανόνες του παιχνιδιού ή κάποιες προσωπικές του υποσχέσεις: «κανέ'ς δε ντου (μ)παιζ' ντου Γιανν', γιατί εν' μιγάλους κουλουσιρέτ'ς» // **κουλουσιριτιά** = ζαβολιά, στρεψοδικία, δολιότητα: «ναι, κέρδισι μι τ'ς κουλουσιριτιές τ'». Απ' το κώλος + τουρκ. *şirret*. Συνών. **χιλιτζής**.

κουλουφουτιά : η πυγολαμπίδα, η λαμπυρίς. Απ' το κώλος + φωτιά.

κουλτούκ', του: το στήριγμα, η προστασία: «ιμείς τ'ς κανγάδεις έχουμ' για κουλτούκ' ντου Μήτσον», «ντου μπαμπά σ' τον είχαμ' για κουλτούκ' κι μας φοβούταν». Τουρκική λέξη.

κουμπασάρου : προβλέπω τον καιρό, κάνω πρόγνωση των καιρικών συνθηκών, συνών. του *καρατέρονου* ή *καρατάρονου*. Απ' το ιταλ. *compassare*.

κούντρους : κοντός και χοντρός: «βρες ένα κούντρον ξύλου να του πάρουμ' για φαλάγγ' στον 'γιαλό». Μάλλον απ' το μσν. *κούντουρος* < *κόντουρος* < *κοντή ουρά*.

-κουπώ : β' συνθ. πολλών ρημάτων, που επιτείνει τη σημασία, όπως το **-μαχώ** βλ. λ., π.χ. *αφρουκουπώ*, *βρουμουκουπώ*, *γυαλουκουπώ*, *ιδρουκουπώ*, *λαμπουκουπώ*, *μιθουκουπώ*, *ξιγνουκουπώ*, *τραγ'δουκουπώ* κ.α. Απ' τη μσν. καταλ. ρημάτων *κοπώ* < *κόπος*.

κουρकुουλούκ' : γέρος κυρτωμένος ή καμπούρης, αδύναμος και δυσειδής προς τον οποίο δεν έχουμε κανένα σεβασμό ή αγάπη, αλλά και γριά με τα ίδια ακριβώς χαρακτηριστικά: «τι μας κ'βάν'σι κι αυτό του κουρकुουλούκ' στον σπιτ'».

κούρους, του : το κούρεμα ενός κοπαδιού προβάτων ή γιδιών. Παλιότερα «του κούρους» έπαιρνε πανηγυρικό χαρακτήρα στο μαντρί, στο οποίο προσέρχονταν συγγενείς, γνωστοί και φίλοι του τσομπάνη, ύστερα από πρόσκλησή του. Σ' όλους προσφέρονταν πλούσιο φαγητό και ποτό (ρακί), καθώς

και γλυκίσματα, σαραγλιά ή τ'γανίτις = τηγανίτες. Απ' το αρχ. κουρά < κείρω.

κουσσίζου : κόβω χόρτα με κουσσά ή κόσσα = ειδικό και μεγάλο δρεπάνι με πολύ μακρύ στειλιάρι. Απ' το κόσσα.

κουτσάρου : μεταβ. ρίχνω κάτι με δύναμη, το εκσφενδονίζω: «μι κουτσάρ'σι μια πέτρα μι λύσσα που λίγον έλ'πι να μι σπασ' τον κιφάλ'» // μεταφ. «στα σύνουρα ντου κουτσάραμ' ντου νουματάρχη», δηλ. μετατέθηκε παρά τη θέλησή του και ύστερα από δικές μας καταγγελίες // «άμα κουτσάρ'ς σ' μούρη τ' ένα καλό πουσό να δ(γι)εις πως σι τιλειών' ντη δ'λεια», δηλ. αν τον δωροδοκήσεις. Απ' το ιταλ. *cozzare*.

κουτσοδούλ' : δουλειά όχι σοβαρή ή αξιόλογη ή δύσκολη ή κουραστική, μικροδουλειά: «είπα πως τέλειουσα απ' ντου Βλαχό αλλά μι φάγαν δυο μέρις τα κουτσοδούλια στον χουράφ'» // ρημ. **κουτσοδ'λεύου**. Απ' το *κουτσο* + *δουλειά*.

κριβατό : η κληματαριά, αλλιώς **κριβατίνα**, στην αυλή του σπιτιού συνήθως. Απ' το *κρεβάτι* < *κρεβάτιον* < *κράβατος* < λατιν. *grabatus*.

κριέλ' : μικρός μεταλλικός δακτύλιος, μικρός χαλκάς. Απ' το μσν. *κριέλλιν* υποκ. του *κρίκελλος* < αρχ. *κρίκος*.

κ'ρούνα : κουρούνα, είδος μαύρου μεγάλου πουλιού: «χ'γιάξι τ'ς(ι) κ'ρούνις απ' τον καλαμπουκ'», «σα κ'ρούνα ντύνιτι» = φορά κατάμαυρα ρούχα // παροιμ. «αν άκ'γι ου Θιος τ'ς(ι) κ'ρούνις, ούλα θα ψουφούσαν», δηλ. μη φοβάσαι αυτούς που καταριούνται· ο Θεός δεν ακούει τις κατάρες, τις ευχές που στοχεύουν στο κακό των άλλων, όπως δεν ακούει και τα κοράκια που παρακαλούν η γη να γεμίσει ψοφίμια. Απ' το μσν. *κουρούνα* < αρχ. *κορώνη*.

κρυφτόμπικους : ομαδικό παιδικό παιχνίδι, ιδιότυπο «κρυφτό», που για να παιχτεί χρειάζεται κι ένα κονσερβοκούτι (= **ου μπίκους** ή **μπούκιους**), που τοποθετείται μέσα σ' ένα κύκλο χαραγμένο στο χώμα. Απ' το *κρυφτό* (< *κρύπτω*) + *πίκος*.

κ'τσουπατούκ'ς : ειρωνικά ή σκωπτ. ο κουτσός. Απ' το *κουτσός* + *πατώ*.

Λ

λαγόρνια : είδος μανιταριού που φυτρώνει μόνο μέσα σε καψάλες, σε μέρη δηλ. του βουνού που πρόσφατα έχουν καεί από πυρκαγιά. Απ' το *λαγός* + *όρνια*(;).

λαγουβέρ' : άγριος θάμνος του βουνού και του κάμπου. Κόβεται και χρησιμοποιείται για να κατασκευαστούν στέγαστρα το καλοκαίρι, όταν χρειά-

ζεται σκια σε εξωτερικούς χώρους π.χ. σε αυλές ή εξοχικά κέντρα // **Λαγουβέρια** (τοπων.). Τοποθεσία έξω απ' το χωριό, πιο πάνω απ' τα **Προυγόλια**, κουντά **σ' Καραβούζ' ντη βρυσ'**. Μήπως απ' το λαγός + βέργα(;).

Λαδίσια, τα : η περίοδος του χρόνου κατά την οποία βγαίνει το λάδι απ' τις ελιές. Παλιότερα κατά την περίοδο αυτή πουλούσαν μέρος της ετήσιας παραγωγής για να τακτοποιήσουν τις οικονομικές τους υποχρεώσεις, τα χρέη τους. Η φράση όμως: «ναί, πιρίμινι να σι δωσ' τα δαν'κά στα λαδίσια» λέγεται συνήθως σκωπτικά με την έννοια «δε θα σου δώσει, δεν πρόκειται να σου επιστρέψει αυτά που σου χρωστά», όπως λέμε «θα τα παρ'ς στον αγγιλαδουκούριμα» ή «άμα βγαλ' ου ήλιους κέρατα». Απ' το λάδι.

λαλαδίζου : μόλις που κινούμαι και ψελλίζω ασυνάρτητες λέξεις, γιατί βρίσκομαι στα τελευταία μου και ψυχομαχώ. Ίσως (;) απ' το γεγονός ότι αυτός που βρίσκεται σ' αυτή την κατάσταση δεν μπορεί να μιλήσει καθόλου και μόλις που ακούγεται κάποιο ασυνάρτητο λα λα λα, όταν προσπαθεί να μιλήσει.

λαλούδ' : μικρός και λεπτός χόνδρος που βρίσκεται στη ρίζα της γλώσσας, στην αρχή ή στο στόμιο του λάρυγγα, ο «γαργαρών», «το εν τη υπερώα μεταξύ στόματος και λάρυγγος επικρεμάμενον ροδόχροον γλωσσίδιον, η σταφυλή, η επιγλωττίς, ο σταφυλίτης». Απ' το λαλώ. Ίσως γιατί πιστεύεται ότι είναι η αιτία της λαλιάς, ή γιατί, όταν τραγουδά κανείς, φαίνεται ως να πάλλεται και να δημιουργεί αυτό τη φωνή.

λαλούμινου : λαλούμενο = το μουσικό όργανο και πληθ. **τα λαλούμινα** = ορχήστρα που αποτελείται από λαϊκά μουσικά όργανα. Πρβλ. «λάλα του Ν'κόλα» = παίξε το όργανο ή τραγουδά ή ψάλλε με κέφι και μεράκι. Απ' το ουδ. της μετοχ. λαλούμενος του αρχ. λαλώ.

λαμνός : το αόρατο θερμό κύμα που εκπέμπεται απ' τη φωτιά όταν π.χ. καψαλιάζονται στα χωράφια σωροί από κλαδιά ή όταν ανοίγεται ο φούρνος που έχει καεί και ψήνει ψωμί κ.λ.π. «πρόσιχι πού ανάβ'ς φουτιά στον χουράφ' όταν καψαλιά(ι)ζ'ς, για να μι σι τσιρουφλίζ' φούντις απ' τα δέντρα ου λαμνός». Ίσως (;) απ' το λάβ-α > λαβ-νός > λαμ-νός. Πρβλ. σέβ-ας > σεβ-νός > σεμ-νός.

λαμπίκους : κάτι το πολύ καθαρό, χωρίς ίχνος βρωμιάς ή λέρας, πεντακάθαρο, λαμπερό: «έπλυνα του σ'νι κι τό 'τριφα μι σύρμα' λαμπίκους γίν'κι», «λαμπίκου τό 'κανα του μπονκάλ'» // **λαμπικάρου** = καθαρίζω ή πλένω κάτι και το καθιστώ πεντακάθαρο: «να τα λαμπικάρ'ς τα πιάτα» // «δε θα βρεξ' άλλου απόφι' ου ουρανός λαμπικάρ'σι», δηλ. ξαστέρωσε, δεν είναι πια γεμάτος μαυρίλα και πυκνή συννεφιά // απρόσ. «νύχτα φύγαμ' αλλά ώσπου να βγουνμ' σ' (γ)κουρφή λαμπικάρ'σι» = άρχισε να χαράζει, να γλυκοφέγγει // **ξилаμπικάρου**, κυρίως για υγρά: «κατακάθ'σι η μούργα στον σφιδ' κι ξилаμπι-

κάρ'σι απάν απάν του λαδ'», «τώρα εν' θουλό του νιρό μες σ' λάντα· άμα ξιλαμπικάρ' να γιμί(ι)σ'ς ντου μπουγκλον». Απ' το μsn. λαμπίκον = διυλιστήριο ή αποστακτήριο, με επίδραση και του λάμπω.

λαμπουρδίζου : μόλις που βλέπω, μόλις που διακρίνω ελάχιστα μέσα στο σκοτάδι: «σώθ'κι του λαδ' στον καντ'λουφάναρον κι μον' λαμπουρδίζου πουρπατώντας στον δρόμου». Απ' το λάμπω ή απ' το λαμπυρίζω.

λαμπυρίζου : λάμπω, ακτινοβολώ: «οι χάντρις απ' τ' πάππου μ' του κουμπουλόι λαμπυρίζω ντ' νύχτα σα τ'ς γάτας τα μάτια στον σκουτάδ'». Μάλλον απ' το λαμπυρίς = πυγολαμπίδα.

λασπίζου : αμετάβ. έχω μαλακώσει κι έχω γίνει σαν μάζα από λάσπη: «δε θα νιάσουν σήμιρα, γιατί ψ'χάλ'σι κι του χώμα εν' πουλύ βαρύ κι θα λα-σπίζ'», «δε (γ)καλουπήθ'κι του ψουμί στον φούρνον κι μέσα η ψύχα λασπίζ'» // μεταβ. «δε μπορεί να καν' πιλάφ' η Λασκαρούδα χουρίς να τον λασπίσ'» // **λασπώνου**, μεταβ. = γεμίζω με λάσπη. Απ' το μsn. λάσπη.

λατζίκι : επίρρ. μούσκεμα: «μι βρήκι του κάμα απάν' στον ανήφουρον κι γίν'κα λατζίκι στον ιδρουν». Συνών. **λατσούρ'**. Ίσως (;) έχει σχέση με το λούτσα = στάσιμο θολό νερό, τέλμα < σλαβ. *luža*. Αλλού λέγεται το ρήμα λουτσίζω = καταβρέχω κάποιον με βρώμικα νερά.

λέου : το ρήμα λέω, αλλά και κλητ. επιφώνημα: «άφ'νι μι, λέον μάνα, να πάον να παίξουν» = άφησέ μου, καλέ μητέρα ..., «πού είσι, λέον Γιωρ'», «πότι, λέον μπαμπά, θα μι παρ'ς τσικουλάτα;». Απ' το ρ. λέ(γ)ω.

λεσ' = λέσι, το πτώμα του νεκρού ζώου που βρίσκεται σε αποσύνθεση και βρωμά, το ψοφίμι // μεταφ. ο χοντρός, δυσκίνητος και βρώμικος άνθρωπος: «αυτό του λεσ' θα σι καν' δ'λεια;» Απ' το τουρκ. *leş*.

λιανάδ' = ψιλό, λιανό ξύλο, συνών. του φτινάδ' // μεταφ. «μον' μι λιανάδ' στρων' αυτός» = μόνο με ξυλοφόρτωμα βάζει μυαλό. Υποκορ. του λιανός.

λιανίζου : κόβω σε μικρά κομμάτια, τεμαχίζω σε λιανά μέρη, κομματιάζω: «λιάν'σι λίγισ ντουμάτις για σαλάτον», «θα λιανίσουν ντ' πίτα κι έρχουμι» // μεταφ. «άλλους λιανίζ' τον ψουμί» = άλλος φιλεύει το ψωμί του, άλλος ξεοδεύει, άλλος πληρώνει // «θα ντον λιανίσουν στον ξύλον» = θα τον δειρω ανηλεώς. Απ' το μsn. λιανός < αρχ. *λείος*, γι' αυτό και λειανίζου.

λιανουκατρώ : κατουρώ πολύ συχνά βγάζοντας κάθε φορά μικρή ποσότητα ούρων: «απ' ντον φόβον μ' ούλον λιανουκατ'ρούσα» // ουσ. του **λιανουκατούρ'μα**. Απ' το λιανός + (κατ')ουρώ.

λιανώματα ή λιανά : κέρματα μικρής αξίας. Απ' το λιανός.

λιεύου : κόβω βόλτες, όταν ψαρεύω με βάρκα, σε κάποια θαλάσσια περιοχή, ψάχνοντας για ψάρια: «ποιος έλιβι υπέ μες σ'ν αγκάλ' πο' 'ν' κουντά στον Χονχλιδ'»: ποιός, ψαρεύοντας, έψαχνε για ψάρια στον κολπίσκο που

είναι κοντά στο Χοχλιά; // με φως, από δαδί σε ειδικό πυροφάνι ή από ειδική γκαζδόλαμπα ή από λουξ, τριγυρνών και ψάχνω τη νύχτα σε κάποιον ουρτ'κό-τουπου (βλ. λ.) για ορτύκια, που πιάνω με ειδική απόχρη (= πιτσ'κόβιργον, βλ. λ.): «θα λιάψου για λίγον στον πανουθ'νό πασπάρ', γιατί σ' αυτό πέφτιν πονλλές φουρές όρτ'κισ». Απ' το αλλιεύ > 'λιεύον.

λιμ'τούρια : τα γεννητούρια. Στον επισκέπτη του σπιτιού, όταν υπάρχουν σ' αυτό λιχώνα και νεογέννητο ασπαρντιστο μωρό, προσφέρονται ανακατωμένα μέσα σε πιάτο στραγάλια, σταφίδες, ξερά σύκα, ψύχες καρυδιού, κικιρίκια (= ακαθάριστα φυστίκια) κ.α. Είναι τα λιμ'τούρια, που κερνιούνται ως να σαραντίσ' η μουρουμάνα.

λιόπ'ρου ή λιουπύρ' : λιόπυρο ή λιοπύρι, ο μεγάλος καύσωνας κατά το καλοκαίρι. Απ' το ήλιος + πυρ.

λιπρίν' : είδος θάμνου σαν το πουρνάρι αλλά με μαλακά και λεία φύλλα, το λιόπρινο. Απ' το ελαιό - πρινος.

λίσπρα : το πάχος, η παχυσαρκία: «σφάξαμ' ένα χρουνιάρ'κον κατσίκ', πού 'ταν σκέτον πιτσι κι κόκαλον' δεν είχι κι λίγον λίσπρα απάν'(ι)τ'» // μεταφ. «αντός, μαρή, δεν εχ' μια σταλιά λίσπρα απάν'(ι)τ'· θα φουφήσ'τι απ' ντ' (μ)πείνα, άμα ντου (μ)παντριφτείς», δηλ. είναι πολύ φτωχός. Μήπως (;;;) απ' το λιπαρός > λίπ'ρα > λίσπ'ρα.

λουζάρ' : κομμάτι ξερού ξύλου, που προέρχεται από τις ρίζες ενός δέντρου ή κατά ένα μέρος από το κάτω προς τη γη τμήμα του κορμού και κατά το υπόλοιπο απ' τη ρίζα: «πήγα για δαδί αλλά μον' λίγα λουζάρια βρήκα». Μάλλον απ' το ρόζος (ή ρίζα;) > ρουζάρ' > λουζάρ'.

λουκουπώ : κόβω στο δάσος πεύκα, ύστερα από άδεια του Δασαρχείου, για να πάρω εμπορεύσιμη ξυλεία ή καυσόξυλα // **λουκόπ'** : εδαφική έκταση στο βουνό μέσα στην οποία έχουμε λουκουπήσ' πεύκα. Μάλλον απ' το υλο-κοπώ. Πρβλ. τα υλο-τομώ, υλο-τόμος κ.λ.π.

λυέμι : περιπλανιέμαι άσκοπα, τριγυρνών εδώ κι εκεί χωρίς λόγο: «πού λυέσαν, μαρέ, αντού σακάτ' τόσις ώρις;», «γιατί, μαρ' Μαρούδα, δώκις δρόμον ντου γιο σ' κι λνέτι τ'ς καφινέδισ αντί να καν' καμιά δ'λεια;». Ίσως απ' το αρχ. αλώμαι απ' το οποίο και ο «αλήτης», ίσως όμως κι απ' το μεταγ. αλύω > αλύομαι > λνέμι.

M

μαζ'κός : κοινός, συνεταιρικός, συντροφικός: «αντά τα δέντρα που βλεπ'ς εν' μαζ'κά· τα 'χ' ου Γιωρ'ς μι ντου μπατζανάκη τ', γιατί δε ντα μοι-ράσαν ακόμα» // ως επίρρ. «μαζ'κά μαζέψαμ' τ'ς ιλές», δηλ. συνεταιρικά. Απ' το μαζί > μαζικός.

μαζουξά, η : το σύνολο των καρπών που μαζεύει κάποιος σε μια φορά: «μια μαζουξά φασούλια», «μια μαζουξά κ'κια» κ.α. Απ' το μάζα > μαζεύω > μαζώνω = συλλέγω, συγκεντρώνω, συναθροίζω.

μαζούπα, η : σωρός: «δίπλα στον κούτσουρον βρήκα μια μαζούπα πιπιρίτις», δηλ. πολλούς μαζί συγκεντρωμένους. Μάλλον απ' το μάζα.

μαναστάς, του : κερήθρα μέσα στην κυψέλη, πάνω στην οποία είναι η βασίλισσα. Απ' το μα(ν)να - στάσι < στάσις < ίσταμαι.

μαρ'κέμι, κυρίως για χορτοφάγα ζώα: μυρηκάζομαι ή μυρηκώμαι, αναμασώ, επαναφέρω στο στόμα την τροφή που έχω φάει και την ξαναμασώ: «τα πρόβατα δε βουσκίζουν μι του κάμα μον' κ'άντιν μι τ'ς ώρις στον ίσκιον κι μαρ'κέντιν». Απ' το αρχ. μυρηκάζω ή μυρηκώμαι.

μα[ν]τζόβουλους : βολικός παρά το μέγεθός του ή το βάρος του, ευκολόπιστος για τη μετακίνησή του, ευκολομεταχειρίστος: «πουλύ βαρύ ξύλον αλλά εν' μα[ν]τζόβουλον κι θα του ξιβ'νίσουμ' άμα κάνουμ' λίγου κουράγιον». Ίσως (;) απ' το λατιν. *maneo* (ή *manus*) + βόλος < βάλλω. Πρβλ. εύβολος > ευ-βολικός > βολικός.

μαρέ και θηλ. **μαρή** : κλητ. επιφ. «μαρέ Γιάνν'», «μαρή Δέσπ'να» // **μαρ'** : «πού πας, μαρ' Ανιστάς», «είδεις, μαρ' Μαρούδα, τι πάθαμ';» // αντί του **βρε** : «γιατί δε δ'λεβ'ς, μαρέ;», «πότι θα ρτ'ς, μαρή;» // επιφ. απορίας ή θαυμασμού κ.λ.π. «μαρ' αδιρφούδεις (ι)μ', τι 'ταν αυτό;» // ορισμένες φορές μαζί με το συ: «πον δ'λεβ'ς, μαρησύ;», «Πή'νι, μαρεσύ, να ποντί(ι)σ'ς ντον μπαχτσέ». // **μουρέ** : «τι λες, μουρέ;», «μουρέ, δε θα ντον δ(γι)ω στα μάτια μ';». Απ' το μωρός.

Μα'ς : ο Μάϊος: «ντον Μα' δε (γ)καφαλιάζιν, γιατί εχ' φόβον για φουτιές» // φρ. «απ' ντον Μα' ως τα κιράσα» λέγεται όταν θέλουμε ν' αναφερθούμε σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Ως γνωστό τα κεράσια ωριμάζουν και τελειώνουν μέσα στο Μάη, άρα: «αυτό του ρούχου εν' απού σάπιον πανί, γι' αυτό θα κρατήσ' απ' ντον Μα' ως τα κιράσα» = δεν είναι αντοχής και θα λιώσει πολύ γρήγορα.

μαυρουκακαλιάνου : γίνομαι μαύρος και σαν ξερό καύκαλο από αδυναμία και σωματική κατάρπτωση, ολόκληρος ή σε κάποιο σημείο του σώματός μου: «μαυρονκακάλιανι απ' τα βάσανα κι απ' ντη φτώχεια» // «ξ'λιάσαν κι μαυρονκακάλιαναν τα χέρια μ' πιριμένονντας μες σ' (μ)παγοννιά». Ίσως απ' το μαύρος + κάκαλο < καύκαλο.

-μαχώ : β' συνθετικό πολλών ρημάτων που επιτείνει τη σημασία: **αφρουμαχώ, γουρνουμαχώ, κακανουμαχώ, μαυρουμαχώ, ξιρνουμαχώ, παστρουμαχώ, τσουτσουρουμαχώ, τσυρουμαχώ** κ.α. Αντί γι' αυτό πολλές φορές έχουμε ως β' συνθετικό το **-κουπώ**. Βλ. λ. Απ' το μάχομαι. Πρβλ. σημερ. **λογομαχώ, αγκομαχώ** κ.λ.π.

μ'γιάζουμι : μυγιάζομαι, υποπτεύομαι, παραξηγιέμαι, ζηλεύω // παροιμ. «όποιους εχ' ντ' μύγια στ' αφτί τ' μ'γιάζιτι», λέγεται για κείνον που είναι ένοχος για κάτι, για κείνον που φταίει ή είναι αίτιος, και μόλις αναφερθείς σ' αυτό ταρασσεται ή θυμώνει και αντιδρά με ανησυχία και οργή, γιατί του δημιουργείται η εντύπωση ότι κατά πλάγιο τρόπο αναφέρεσαι στον ίδιο και στην ενοχή του. «'Ηταν ένα αντρούγγονο κι είχι δυο αγουρούδια μάλαμα, αλλά σαν ούλα τα πιδιά ζημιάρ'κα κι ζαν'κιόρ'κα. Μια μέρα ένα απ' τα δυο έφαγι του γλυκό πού 'χει η μάνα ντον κλειδουμένον στον ντ'λαπ'. Τον μισ'μέρ' ου πατέρας τον ικεί που τρώγαν είπι: «γ'ναίκα ξέρον ποιος απ' τ'ς(ι) δυο έφαγι του γλυκό». Οι μ'κροι κουκαλώσαν κι βλέπαν ντου μπαμπά ντον στα μάτια. «Ποιος τό 'φαγι Μήτσου;», ρουτά η μάνα: «αντός πο'χ' μια μύγια στ' αφτί τ' γ'ναίκα». Δε (μ)πρόφτασι να τιλειώσ' ντον λόγον τ' κι αντός που τον 'χει φάει σήκουνσι απότομα τον χέρι τ' κι έπιασι τ' αφτί τ'. 'Ηθιλι ου καημένους να δ(γι)ει αν αντός είχι ντ' μύγια, αν ντον είχαν ανακαλύψ'. Έτσ' προυδόθ'κι κι πιάσ'κι. Απού τότε βγήκι η παροιμία: όποιους εχ' ντ' μύγια στ' αφτί τ' μ'γιάζιτι» // **κρυφουμ'γυάρ'ς, -α** : αυτός που υποπτεύεται, ζηλεύει ή με το παραμικρό παραξηγιέται χωρίς όμως να το δείχνει ή χωρίς να θέλει να τ' αντιλαμβάνονται οι άλλοι (κρυφός + μυγιάζομαι).

μέλαγγας : μέρος του χωραφιού ή γενικότερα του εδάφους όπου το μαύρο ή κόκκινο πηλόχρωμα, ιδίως το χειμώνα, είναι διαρκώς υγρό και λασπωμένο σαν από μέσα του να πηγάζει νερό. Απ' το αρχ. μελάγγαιος ή μελάγγειος = τόπος με μαύρο και παχύ χώμα, μέλας + γαία.

μήλ'κους : συνομήλικος, της ίδιας ηλικίας: «μηλ'κ' εν' ου Γιωρ'ς μι ντου Δ'μήτρη». Απ' το ομήλιξ > ομήλικος > μήλικος > μήλ'κους.

μιλιάρ' : άγριος θάμνος του βουνού που γίνεται και δένδρο. Αλλού λέγεται φράξος ή μέλεγος. Απ' το αρχ. μελία.

μιλίχλουργος : αυτός που δεν είναι χλωρός, αλλά δεν έχει ξεραθεί ακόμη, μισόξερος ή σχεδόν χλωρός: «τα μιλίχλουρα ξύλα δε (γ)κάνιν για τ' (α)τζάκ', γιατί μον' μανρίζιν κι δεν ανάβιν». Απ' το μελί - χλωρός (= ημίχλωρος).

μισά, η : μεσιά, εξάρτημα του σαμαριού αποτελούμενο από ένα δερμάτινο ιμάντα (= λουρί), που είναι προσαρμοσμένος γερά στην πάνω δεξιά πλευρά του σαμαριού. Όταν το ζώο σαμαρωθεί, η μισά περνά κάτω από την κοιλιά του ζώου και κουμπώνει ή δένεται γερά στην πάνω αριστερή πλευρά του σαμαριού. Η μισά βασικά συγκρατεί, και κατά κάποιο τρόπο ακινητοποιεί, το σαμάρι πάνω στο ζώο, βοηθούμενη γι' αυτό το σκοπό από την «π'στια», τα «πανουκάπ'λα» και το «μπρουστουλίμ'». Βλ. λ. Απ' το μεσαία θηλ. του επιθ. μεσαίος < μέση.

μ'λι, του : η αρχαία μύλη. Παίρνεται απ' το στομάχι του ζώου, αρνιού

ή κατσικιού, και γεμίζεται με γάλα. Αφού ξεραθεί το εσωτερικό του, μεταβάλλεται σε *π'τια* = τυρομαγιά. Απ' το αρχ. *μύλη*.

μοιράδ' : μοιράδι, υποκορ. του *μοίρα* = μερίδι, μερτικό από κάποια κληρονομιά. Απ' το μsn. *μοιράδιν* < αρχ. *μοίρα*. Συνών. *μιρίδ'*.

μοιρασίδ' : αγαθό προερχόμενο από κάποια κληρονομιά που μοιράστηκε: «ο,τ' κι αν έχου τ' απόχτ'σα μι τα χέρια μ'· δε μι σ'κώσαν τα μοιρασίδια ιμέ» = ό,τι κι αν έχω το έχω αποκτήσει με τα χέρια μου· δε βοήθησαν στην προκοπή μου και στην οικονομική μου άνοδο αγαθά που κληρονόμησα // το μοίρασμα, η διανομή: «μας άφ'σι κάμπουσα κτήματα ου μπαμπάς (ι)μ', αλλά τα μοιρασίδια τ' αδιρφού μ' μ' αδικήσαν», δηλ. ο τρόπος που τα μοίρασε, το μοίρασμα του αδερφού μου μ' αδίκησε. Απ' το μsn. *μοιράζω* < αρχ. *μοιρώ*.

μουλφούδα : κοπελίτσα ή γυναίκα με απλή και γεμάτη χάρη συμπεριφορά, στην πραγματικότητα όμως πονηρή ή υστερόβουλη, γυναίκα δηλ. με κάποιες πτυχές υποκρισίας στις εξωτερικές της εκδηλώσεις και ενέργειες, που είναι δυσδιάκριτες. Μήπως (;) απ' το ομορφούλα > μορφούλα > μορφούδα > μουλφούδα.

μουναχούλ'κους, -λ'κ'[ια], -λ'κου: υποκορ. του «μοναχός», φορτισμένο πάντα με στοργή, με συμπάθεια ή οίκτο, γι' αυτόν στον οποίο αναφέρεται, ο μοναχούλης: «δε ντου θέλιν τα πιδιά τ' κι ζει μονναχούλ'κους στου σπιτ' ου γέρου Μήτσους». Συνών. **μουναχούτσ'κους**. Απ' το αρχ. *μοναχός*.

μουνόπαντα ή μουνόμπαντα : επίρρ. με μια πάντα, με μια μεριά, με μια πλευρά: «φόρτωνεις πιο πουλύ βάρους απ' ντη μια μιριά κι πάει μουνόπαντα του μ'λαρ'» = φόρτωσες περισσότερο βάρος απ' τη μια μεριά, γι' αυτό και το σαμάρι, με το φορτίο μαζί, γέρνει προς αυτή τη μεριά, καθώς το μολάρι προχωρεί. Απ' το *μονός* + *πάντα*. Βλ. λ.

μουντρούφα : γυναίκα λιγομίλητη, εσωστρεφής και κρυψίνους, μονόχωνη και διαρκώς μωτρωμένη. Μάλλον απ' το *μούτρο*, κατά τα *κατσούφα*, *μπαρούφα*, *μαγκούφα* κ.α. Πρβλ. τη φράση: «κατέβασι τα μούτρα τ'» = θύμωσε και είναι αμίλητος και κατηφής ή «μας καν' μούτρα» = δε μας μιλά και με το ύφος του δείχνει ότι είναι θυμωμένος ή παρεξηγημένος, *μουτρ-ούφα* > μου(ν)τρούφα.

μουρατσανίζου, αμετάβ. μισοξυπνώ όταν κοιμάμαι, χάνω για λίγο τον ύπνο μου: «απόψι δε (γ)κ'μήθ'κα καλά· δυο τρεις φουρές μουρατσάν'σα κι δε χόρτασα (ν)ύπνου» // μεταβ. «μι μουρατσάν'σι ιπέ του μουρό μι τα κλάματά τ'».

μούτους : άνθρωπος που λόγω του χαρακτήρα του δεν είναι πρόσχαρος, ομιλητικός και προσηνής. Μένει συνήθως μωτρωμένος ή σαν μπουφός, καχύποπτος μυρίζεται πάντα το κακό και κει που δεν υπάρχει. Συνών. **μου-**

ταρ'θούν'ς (μούτος + ρουθούνι) // για ζώα: μούτου = γίδι ή πρόβατο με εξογκωμένο το εμπρός μέρος του κεφαλιού σαν να έχει πρηστεί στην περιοχή της μύτης του. Μάλλον από το μύτη > μύτος > μούτος, επειδή ένας τέτοιος κατηφής και κατσούφης είναι σαν να κρεμά διαρκώς το «μύτο» του = τη μυτάρα του.

μπαντεύου : άχρηστο ρήμα που συναντάται σε φράσεις όπως: «ικεί απ' δε ξερ'ς κι ικεί απ' δε μπαντέβ'ς», που λέγονται συνήθως ως απάντηση σε στιγμές οργής, θυμού ή αγανάκτησης: «πού εν' τον ψουμί, λέον μάνα;» ή «πού πήγι ου Θουμάς;». Απάντηση: «ικεί απ' δε ξερ'ς κι ικεί απ' δε μπαντέβ'ς» = εκεί που δε ξέρεις και κεί που δε φαντάζεσαι(;), «ρώτ'σι ου αδιρφός (ι)μ' πότι θα πάει να παιξ'»;». Απάντ. «τότι απ' δε ξερ' κι τότε απ' δε μπαντέβ'». Ίσως (;) απ' το μαντεύω.

μπασκαλής : ξένος, ξεχωριστός, διαφορετικός: «άμα θελ'ς να σάσουν τον παραθύρ', πατέρα, πρεπ' να μι δώ(ι)σ'ς κα'νά φράγκον. — Γιατί βρε; μπασκαλής είσι συ σ' αυτό του σπιτ'»;», δηλ. εσύ είσαι ξένος σ' αυτό το σπίτι και ζητάς πληρωμή; δεν είναι και δικό σου σπίτι; «μπασκαλή ντουν έχιν ντουν Αλέκον· κανέ'ς δε ντον (μ)προυσέχ'», δηλ. τον ξεχωρίζουν, τον θεωρούν ξένο και δεν τον προσέχουν. Απ' το τουρκ. *başka*.

μπίκους ή μπούκιους : μικρό κονσερβοκούτι που τοποθετείται σε κύκλο χαραγμένο στο χώμα και χτυπιέται από απόσταση με ουμάδισ (= αμάδες) προκειμένου να διεξαχθεί το παιδικό παιχνίδι κρυφτόμπικους. Βλ. λ. // μεταφ. «ντιπ μπούκιους εν'» = είναι πολύ κοντός. Απ' το ιταλ. *picos*.

μπλάνναβους : αφελής, απλοϊκός, ευήθης, αγαθός: «ντον βρήκι μπλάνναβον κι ντον εχ' να ντον δ'λεβ' απού νύχτα σι νύχτα», δηλ. επειδή τον βρήκε αφελή κι αγαθό τον έχει να δουλεύει από πριν χαράξει ως ότου νυχτώνει. Ίσως (;) απ' το πλάνη, πλανεύω, με την έννοια: αυτός που μπορείς να τον πλανέψεις, να τον ξεγελάσεις.

μπόλκα : η χωρίστρα στα ανδρικά κυρίως μαλλιά που συνοδεύεται από προσεγμένο και εξεζητημένο γύρισμα ή τσάκισμα κάποιας τούφας μαλλιών: «πλύθ'κι, έφαγι μια (ν)ώρα μπρουνστά στον (γ)καθρέφτ' να καν' ντ' μπόλκα τ' κι έφ'γι για του κουρίτσ'». Μάλλον απ' το λατιν. *buccula* > μσν. βούκλα > μπούκλα > μπόλκα.

μπόργουμ' : α' ενικό πρόσ. αορ. του μπορώ: μπουρούσα, -ις, -ι, αλλά και μπόργουμ', μπόργις, μπόργι ... Πρβλ. το σημ. μπόραγα, -ες, -ε. Απ' το μπορώ < πορώ < ευ-πορώ < εύπορος.

μπούγκ'λους, ου : ειδικό δοχείο, ειδικό μεγάλο παγούρι για τη μεταφορά νερού. Παλιότερα μια μεγάλη νεροκολοκύθα ή κάποιο ξύλινο κατασκεύασμα κ.λ.π., σήμερα από φελιζόλ. Ίσως (;) απ' το μπουκάλι (λατιν. *baucalis* < ελλ. βανκαλίσ) + μεγενθ. καταλ. -ους (πρβλ. ου πούλ-ους, ου μύτ-ους), μπουκαλ-ους > μπουκ'λους > μπουγκ'λους.

μπουλέτου, του : το μπιλέτο, μικρή επιστολή, μικρό σημείωμα. Απ' το ιταλ. *biglietto*.

μπουνατσάρου, για τη θάλασσα: ηρεμώ, γαληνεύω: «σα να 'κονφι ου αέρας κι μπουνατσάρ'σι η θάλασσα· 'α παμ' να ρίξουν' λίγα κονφίνια για σάρπις;» // απρόσ. **μπουνατσάρ'** = ηρεμεί, π.χ. ο καιρός, η θάλασσα και μεταφ. κάποιος οργισμένος. Απ' το μπουνάτσα < ιταλ. *bonazza* = καλοσύνη, γαλήνη.

μπουτζέρνου ή μπουτζάρου : εκούσια ή ακούσια συντελώ να χυθεί ή χύνω ο ίδιος πολύ νερό ή άλλο υγρό κατά τρόπο βίαιο και απότομο: «δε θα βαλ' τ'ς φουνές η γ'τόν'σα, αφού μπουτζέρν'ς απ' ντου χαγιάτ' του σκαφίδ' μι τα παλιόνιρα;», «πήγι να βαλ' ρακί στον μπουκάλ' απ' ντη νταμιτζάνα κι του μπότζαρι ούλον όξουν». Ίσως απ' το μπότζα ή μπότσα = ξύλινο δοχείο που χρησιμοποιούνταν παλιότερα ως μέτρο χωρητικότητας για το κρασί, < ιταλ. *botza*.

μπρουγκάρου : αγριεύω κάποιον, τον γιουχαίζω ή τον κοροϊδεύω· φέρομαι ωμά και απότομα σε κάποιον: «ήταν ανάγκ' να ντου μπρουγκάρ'ς μ' αυτό ντου (ν)τρόπου;». Μάλλον απ' το σλαβ. *poroga*.

μπρουστέλα : η γυναικεία ποδιά. Απ' το εμπρός > μπροστινός.

μ'σίδια, τα : η μέση, τα γύρω απ' την οσφύ μέρη του σώματος: «όταν πρόκειτι να βρεξ' μι λουλαίν' ου πόνους στα μ'σίδια μ'», «εχ' τόσο μακρι(γι)ά μαλλιά που οι βρουλίδις πίσουν τ'ς φτάνιν ως τα μ'σίδια τ'ς». Απ' το μέση > μεσ-ίδια.

μ'σίρ'κους, ου : η ινδική όρνις, ο γάλλος ή (ιν)διάνος, αλλιώς **ου κούρ-κους** < σλαβ. *kurka*. Θηλ. η μ'σίρ'κα, η κούρκα. Απ' το Μισίρι < αραβ. *Misir* = η Αίγυπτος.

μ'σουκιρίτ'ς, -ίτ'σα, -ίτ'κου : ο μεσόκοπος, ούτε γέρος ούτε νέος: «δεν είμι πλια παλ'κάρ'· μ'σουκιρίτ'ς είμι κι γω, γι' αυτό κουράζουμι στον ανήφουρου». Απ' το μέσος (ή μισός;) + καιρός.

μ'τσι, του : είδος τυριού, που γίνεται σε μικρά κομμάτια. Αρχικά παρασκευάζεται όπως το συνηθισμένο τυρί (φέτα), μετά πλάθεται με τα χέρια, γίνεται στρογγυλό σαν τόπι και τελικά πλατύνεται σαν μικρή πιτούλα. Στη συνέχεια βουτιέται σε βραστό τζίρο και ξηραίνεται στη σκιά, όχι στον ήλιο.

μυρσ'νιά : θάμνος του βουνού ή του κάμπου που μοσκοβολά // **μυρσίν', του :** καρπός της μυρσινιάς // **Μυρσ'νιά** τοπων. της περιοχής πιο κάτω απ' ντ' Μανταλούδ'. Απ' το αρχ. *μυρσίνη* ή *μυρρίνη*.

N

ναμ', του : άριστος τρόπος συμπεριφοράς, ορθή, υπεύθυνη και παρα-

δειγματική αντιμετώπιση μιας κατάστασης, πρέπουσα διεκπεραίωση κάποιας υπόθεσης: «*τώρα που θα πας στον σπιτ' τ'ς νουνάς σ' να δώ(ι)σ' ναμ'*» = να συμπεριφερθείς σωστά, να φερθείς άψογα // «*ναμ' έδουσι στη δ' λεια που πήγιον Γιωρ'ς μας*».

νιδιαζου, κυρίως για ξηρούς καρπούς: μουχλιάζω και αποκτώ αηδιαστική οσμή και πικρή γεύση: «*πίκρισι ον στόμας (ι)μ' κι ανιγούλιασα μ' ένα νιδιασμένον σπορ' πό' φαγα*».

νιρουκόμπους : αυτός που καθορίζει ποιος, πότε και επί πόσην ώρα θα ποτίσει τα σπαρτά του με το «κοινό» νερό. Το αξιωμα του το παίρνει στην αρχή του καλοκαιριού και αμείβεται απ' τον ιδιοκτήτη του κήπου ή του χωραφιού αμέσως μετά από κάθε πότισμα. Αν είναι σωστός και δίκαιος εκλέγεται και την επόμενη χρονιά. Απ' το νερό + κόβω = διακόπτω τη ροή του νερού προς κάποια συγκεκριμένη διεύθυνση.

νιρουσ'κιάρ'κου (ξύλου) : αυτό που για καιρό έχει μείνει σε μέρος με πολύ υγρασία ή εκτεθειμένο σε βροχές, γι' αυτό και εμποτισμένο με νερό και έτοιμο να σαπίσει: «*τα νιρουσ'κιάρ'κα ξύλα δε (μ)πιάνιν εύκουλα φουτιά' κι άμα πιάσιν, δε (γ)καίντιν*». Ίσως (;) απ' το νεροσυκιά, με την έννοια: ξύλο σαν της νεροσυκιάς.

νιρουφάγουμα : αυλάκι, χαντάκι ή μικρή χαράδρα στο έδαφος, που οφείλεται στη διαβρωτική δράση του νερού. Απ' το νερό + θ. β' αόρ. του τρώγω: *έ-φαγ-ον*.

νουμπέτ', του : ελαφρύς και μικρής διάρκειας υπνάκος: «*ιγώ θα πάρον ένα νουμπέτ' πριν φύγουμ'*». Απ' το τουρκ. *nöbet*.

ντάϊμα : χρον. επίρρ. συνεχώς, διαρκώς, αδιάκοπα, πάντοτε. Απ' το τουρκ. *daïma*.

νταλντίζου : τολμώ, επιχειρώ χωρίς περίσκεψη και δισταγμό να κάνω κάτι, που άλλοι θα αντιμετώπιζαν την πραγματοποίησή του με σκεπτικισμό και θα προβληματίζονταν αν έπρεπε να το κάνουν ή όχι: «*αυτόν δε ντον (γ)κοβ', γι' αυτό νταλντίζ' μες σ' φουτιά*», δηλ. δεν έχει επίγνωση του κινδύνου, γι' αυτό τολμά και μπαίνει μέσα στο δάσος που καίγεται, «*αυτός δε (μ)πουλνιοιάζιτι για προυσβουλές' θα νταλντίσ' κι θα πάει ακάλιστους στον γάμου*». Απ' το τουρκ. *dalmak*.

ντατς : παίζοντας με το ήμερο αρσενικό μας αρνί ή κατσίκι εκτείνουμε το ένα μας χέρι, με ανοιχτή την παλάμη εμπρός του, και λέμε: «*έλα ντατς Καραμάν'*» ή «*ντατς Κίτσου*». Και κείνο παίρνοντας φόρα ορμά και, αφού σηκώνεται στα δυο πιανά του πόδια, *κουντρά* (= κερατίζει) τα δάχτυλά μας με χάρη και χωρίς θυμό, αλλά συμμετέχοντας χαρούμενο στο παιχνίδι.

νταυλός : κομμάτι χονδρού πεύκινου κορμού, μήκους 1-1,5 μ., που τοποθετείται όρθιο (κάθετα) στο τζάκι και για μέρες σιγοκαίει στην κάτω

μεριά, η οποία ακουμπά στο δάπεδο του τζακιού, «σ' (μ) παραστιά» // **δαυ-
λάρ'** : κομμάτι μισοκαμένου ξύλου, χονδρού ή λεπτού // **σ' νταυλίζου** =
συνδαυλίζω, δηλ. με μασιά (= **τσ' μπίδα**) ή με κάποιο ξύλο ή με άλλο τρό-
πο διευθετώ και τακτοποιώ κάρβουνα και ξύλα μιας φωτιάς ώστε να μη σβή-
σει, αλλά να συνεχίσει ν' ανάβει και να ζωηρεύει // **σύνταυλου** = σύνδαυλο,
κοντόχοντρο και γερό ξύλο με το οποίο συνδαυλίζω κάρβουνα και ξύλα στον
αναμένο φούρνο. Συνών. του **σ' νταύλιστρου** = σιδερένιο όργανο για το
σ' νταύλισμα της φωτιάς. Απ' το αρχ. **δαυλός**.

Ξ

ξίγαστιρώνου : εξοικονομώ, βάζω στην άκρη χρήματα ή ο,τιδήποτε
άλλο: «πουλύ ακρίβεια φέτους· δραχμή δε μπουρέσαμ' να ξίγαστιρώσουν'»,
δηλ. να εξοικονομήσουμε και να βάλουμε στην άκρη. Ίσως (;) απ' το ξε +
γαστέρα (αρχ. γαστήρ) > ξεγαστερώνω, με την έννοια ότι δεν τά 'φαγα, τα
γλίτωσα απ' την κοιλιά μου.

ξίγουμίζου : αδειάζω : «ίφισα τα ψώνια· ας πάει ένας να ξίγουμίσ'
τα καλάθια» // ξεφορτώνω: «άμα ξίγουμίσου ντου γάδαρον να ντου ξισα-
μαρώ(ι)σ'ς κι να ντου (μ) πουτί(ι)σ'ς». Απ' το ξε + γόμος = φορτίο.

ξί'ναριό : ξεγενναριό, ειδικό μέρος, συνήθως κοντά στο «μαντρί»,
όπου οδηγούνται για να γεννήσουν τα πρόβατα ή τα γίδια ενός κοπαδιού.
Από το ξε-γεννώ < ξε - (γεν)ναριό < ξί'ναριό.

ξιντ'μπανώνου : χαλνώ, διαλύω σχεδόν κάτι χτυπώντας το επα-
νελημμένα με θόρυβο: «του ξιντ'μπάνουσα του σουντούκ' κι του συρτάρ' μι
του άν'ξι - κλείσι ως να βρω του χαρτί για του χονράφ' μας» = ξεχαρβάλωσα
και το μπαούλο και το συρτάρι με το άνοιξε - κλείσε για ώρα ως ότου βρω τον
τίτλο ιδιοκτησίας του χωραφιού μας. Μήπως (;) απ' το ξε + τύμπανον (<τύ-
πω) > ξετυμπανώνω, με την έννοια «χτυπώ σαν τύμπανο ένα αντικείμενο»,
δηλ. συνεχώς, γι' αυτό και άθελα το ξεχαρβαλώνω.

ξιρουχαμιέμι : νυστάζω και χασμουριέμαι, το σώμα μου βαραίνει
και ραθυμώ, γίνομαι χάννος: «πέρασι η ώρα κι άρχισα να ξιρουχαμιέμι, γι'
αυτό θα πάου να χουχλουθώ». Ίσως απ' το ξερο - χαμνούμαι < (α)χαμνός <
χάννος ή (;) απ' το ξερο + αρχ. χάσμη > χασμώμαι > χασμιέμι.

ξισαλώνουμι : χάνω τα λογικά μου, δεν ξέρω τι κάνω: «απού τότε
πό'κανι γιο ντιπ ξισαλώθ'κι, λες κι άλλους πιδί δεν έκανι, μον' η Μαριώ ντου
Γιάννου» // **ξισαλουμένους** : αυτός που παλάβωσε, ο ξετρελαμένος. Απ'
το ξε + σαλεύω. Πρβλ. **σαλιμένους** = ο τρελός, **παρασάλακους** βλ. λ., **μσν.**
σαλός = τρελός, ανισόρροπος.

ξιφουτίζου : «θύμουνσι του σπυρί μ' απάν' στον μπράτσου μ' κι

ξιφοντίζ' σαν αναμένον σίδιρον» = έχει ερεθιστεί κι έχει αγριέψει το σπυρί μου πάνω στο μπράτσο μου και καίει, πετά φωτιές. Απ' το ξε - φωτίζω < φωτιά.

Ξ'λαρίκ' : υποκορ. του «ξύλου» : δάρσιμο, δαρμός, η πράξη του δέρνω, του χτυπώ // **Ξ'λαρίκους** : «θα φας έναν ξ'λαρίκον που θα 'ν' ούλους θ'κο σ'». Απ' το ξύλο > ξυλάρι > ξ'λαρίκ'.

Ξ'λουκιρατιά : ξυλοκερατιά, άγριος θάμνος που είναι δυνατόν να γίνει και δένδρο, η κερωνία ή η χαρουπιά // τοπων. της περιοχής Θεολόγου. Απ' το ξυλο - κέρατον.

Ξ'λουφάς : ο ξυλοφάγος, η ράσπα, ειδική λίμα με την οποία λειαίνονται τα ξύλα: «έ(ι)χ'ς να μι δώ(ι)σ'ς ένα ξ'λουφά να ξύσου λίγου του στειλιάρ'». Απ' το ξύλο + θ. β' αορ. του τρώγω : έ-φαγ-ον.

Ξ'νουδιρή : γυναίκα ψηλομύτα που δεν καταδέχεται να συμπεριφερθεί όπως όλες, π.χ. να κάνει κάποια χειρωνακτική εργασία, γιατί δήθεν είναι λεπτεπίλεπτη και καλομαθημένη. Είναι συνήθως σιχασιάρα και ακατάδεχτη. Απ' το αρχ. όξος > όξινος > ξινός > ξινουδερή. Συνών. η ξυνήθρα, γιατί, κατά κανόνα, για όλα και για όλους ξ'νιζ' τα μούτρα τ'ς. Συνών. επίσης του τουσούν'. Βλ. λ.

Ξουριάζου : ρίχνω με βιαιότητα και ορμή κάποιον ή κάτι: «ήρταμ' στα χέρια, ντον σκού'τ'σα μι δύναμ' κι ντον ξόριασα απάν' στον φραχτ'», «μας πήρι τ'ς πάνις (= τα λιόπανα) ου αέρας κι τ'ς(ι) ξόριασι μες τ'ς αβατσ'νές» // «ήταν τόσο δυνατό του μιλτέμ' που δε ν'κούσαν τα κουπιά τα κύματα μας ξουριάσαν ντ' βάρκα απάν' τ'ς(ι) ξέρις» // μεταφ. «τ'ς ήταν βάρους στον σπιτ' κι ντον ξουριάσαν στον Ξιβ'νί κι ζει μοναχός στον καλύβ'» = τους ήταν βάρους, ανεπιθύμητος, στο σπίτι και τον εξόρισαν στο Ξιβ'νί, μακριά απ' το χωριό, όπου και ζει μόνος στο καλύβι. Απ' το ξέρα (= βραχώδης ακτή ή ύφαλος) > ξεριάζω > ξουριάζου ή (;) εξ + όριον > εξοριάζω > ξουριάζου.

Ξωπ'σ' : επίρρ. ξώπετσα, ξώφαλτσα, επιφανειακά, ξυστά, ξώδεσμα: «έπισι απού ψ'λα του κλαδιφτήρ' κι ήμαν απ'κάτ'· καλά που μι πήρι ξωπ'σ' στον χέρι μ' κι μον' μι μάτουσι λίγου» // μεταφ. «σκέφ'τσι ακόμα λίγου κι θα του βρεις· ξωπ'σ' πέρασις» = σκέψου ακόμη λίγο και θα το βρεις· πλησίασες αρκετά, πολύ κοντά πέρασες. Απ' το έξω + πίσω (;).

Ο

ουμαλιά : σχεδόν επίπεδη και γυμνή εδαφική έκταση στο ύπαιθρο ή αλάνα σε κατοικημένο τόπο: «θα ξιβ'νίσουμ' τα ξύλα κι θα τα κατ'βάσουμ' σ'ν ουμαλιά, γιατί μον' κει μπουρούμ' να τα φουρτώσουμ' στα ζα» // μεταφ.

«πήγι μάζιφι φασούλις κι άφ'σι ουμαλιά του προηγόλ'» = δηλ. δεν έκλεισε την είσοδο, την «ουμπατή», «απού τότε που αρρώ'τ'σι ου Γιωρ'ς ουμαλιά γί- ναν οι μπαχτσέδισ μας» = δηλ. έμειναν χωρίς φράχτες, τα ζώα μπαينوβγαί- νουν κ.λ.π., «ουμαλιά μι ντου (γ)κάναν οι κατσίκις ντου μπαχτσέ», δηλ. μπήκαν μέσα, έφαγαν και κατέστρεψαν τα πάντα // μεγενθ. **ουμαλέκα** : «μ'κροι κάναμ' μπάλα απού παλιουπάνια κι παίζαμ' αονπέρα σ'ν ουμαλέκα απ'κάτ' απ' τ'ς 'Αγι-Ανάργυρ'· παλιά ικεί ήταν τ' Καπνηρού η καπνίστρι- (γι)α» // παροιμ. φρ. «ουμαλιά τ' αλώνια». Απ' το μσν. ομαλία < ομαλός.

ουρτ'κόφανους : πριν χαράξει του προυχείμ' και την ημέρα που κο- πάδι ολόκληρο από ορτύκια θα φύγει για να συνεχίσει τη μετανάστευσή του στα θερμά μέρη, ακούγεται ένα μεγάλο πουλί, ένας πούλους, στον ουρτ'κό- τουπον· είναι, λένε, ένα αρσενικό ορτύκι που καλεί όλα τ' άλλα να σηκωθούν και να ετοιμαστούν για ν' αναχωρήσουν. Είναι ου ουρτ'κόφανους. Απ' το ορτύκι (όρτυξ) + φαίνομαι.

ουχιντρίτ'ς : η αρσενική οχιά, η αρσενική όχιντρα. Απ' το έχι- δνα < μσν. έχεντρα < αρχ. έχιδνα.

Π

πάγια, τα : το αρχικό κεφάλαιο με το οποίο αρχίζει κάποιος μια δου- λειά ή ένα παιχνίδι στο οποίο παίζονται χρήματα: «έχου τα πάγια μ'· ούτι χάνου ούτι κινδρίζου», «ύστερα απού τόσον (γ)κιρό ιμπόριου στα πάγια τ' εν'· δε (γ)κέρδισι δικάρα» // σπαν. στο ενικό: «βγάλι μι χαρτί· θα βάλου του τιλι- φταίου πάγι μ' κι άμα του χάσον σταματώ του πιχνίδ'». Απ' το αρχ. πάγιος > πήγνυμι.

πανουκάπ'λα, τα : εξάρτημα του σαμαριού αποτελούμενο από δερ- μάτινο ιμάντα που συνδέεται με την «π'στια» και είναι προσαρμοσμένος πάνω στα καπούλια του γαιδουριού ή του μουλαριού: «κουπήκαν τα πανουκάπ'λα απ' τον σαμάρ' κι πρεπ' να βρω ένα καλό λουρί να τα ξανακάνου» // ως επίρρ. «τ'αγορουόδια καβαλ'κέβιν πανουκάπ'λα» = τα μικρά αγοράκια καβαλικεύουν πάνω στα καπούλια. Απ' το επάνω + καπούλι < μσν. καπούλιον < λατ. sca- pulula.

πανουπέτ', του : το πάνω πετσί, δηλ. το εξωτερικό και πάνω σκληρό μέρος του ψωμιού: «πονμείναμ' χουρίς ψομί· καλά πού 'χαμ' λίγα πανουπέτσα κι τα φάγαμ' βριμένα». Απ' το πάνω + πετσί.

παραβούτ', του : ξύλινος κάδος μεγάλης χωρητικότητας και στενόμα- κρος ειδικά για τη μεταφορά σταφυλιών. Άλλού λέγεται «βούτα»: «θα παμ' αύρι(γι)ον να τρυγήσουμ' τ'αμπέλ'· 'α μι δώ(ι)σ'ς τα παραβούτια σ' για να

κ' βανήσου τα σταφύλια στον πατήρ';». Απ' την πρόθ. *παρά* + λατιν. *butta*. Πρβλ. *βυτίο*.

παραφέρνου : μοιάζω, είμαι όμοιος, έχω ομοιότητα: «αυτό τ' αγουρούδ' πουλύ παραφέρν' ντον (μ)πάππον τ'». Απ' το *παρά* - φέρω.

παστρουμαχώ : λάμπω από καθαριότητα, είμαι πολύ παστρικός = καθαρός: «πουλύ ν'κουνκρά η Λασκαρούδα! παστρουμαχεί τον σπίτι τ'ς», «παστρουμαχούν τα ρούχα που σι δίνου να βαλ'ς, γι' αυτό να τα προνσέ(ι)χ'ς». Απ' το *παστρεύω* + *μαχώ*. Βλ. λ.

πατατούκα : είδος χειμωνιάτικου σακακιού για άνδρες από χονδρό ύφασμα: «χαλνά ου κιρός κι πρεπ' να παρ'ς ντ' (μ)πατατούκα σ' μαζί σ'». Απ' το ιταλ. *patatuco*.

πατσακουριάρ'κου : δέντρο εγκαταλειμμένο και ακλάδετο με πολλά ξερά κλαδιά ή κακοκλαδεμένο, στο οποίο ο κλαδευτής έχει αφήσει περισσότερα από όσα έπρεπε «πατσάδια» (βλ. λ.) και πολύ φτωχό φύλλωμα. Μάλλον απ' το τουρκ. *patşa*.

πατσιζου : ισοφαρίζω, εξοφλώ κάποιο χρέος δίνοντας, συνήθως, αντί για χρήματα ένα είδος ή ένα πράγμα: «δώσι μι δυο ντινικέδισ λαδ' κι θα πατισσουμ'· δε θα μι χρουστάς τίποντα», «τι θέλον να σι δίνου για να σι πατισσουν;» = πόσα οφείλω να σου δίνω ώστε να σου τα δώσω και να μη σου χρωστάω τίποτε; // **πατ'ς** : «είμισι πατ'ς» = κανένας δε χρωστά στον άλλο· «'α παίξουμ' ακόμα μια φουρά στον πατ'ς;» = να παίξουμε ακόμη μια φορά για ισοφάρισμα; δηλ. αν κερδίσω δε θα σου χρωστώ τίποτε, ενώ αν χάσω θα σου πληρώσω τα διπλά.

πγι, του : το ποτό ή η συνήθεια του να πίνει κάποιος οινοπνευματώδη ποτά, να είναι πότης ή μπεκρής: «αρχίσαν να τρέμιν τα χέρια τ' απ' τον πουλύ του πγι» = κατάντησε αλκοολικός // γενικά το ποτό ή το «πίνειν»: «μι ντουσν άντρα που πήρα πέραςα ζουή χαρισάμιν'· δε μ' έλ'ψι ούτι του φαϊ ούτι του πγι». Απ' τον αόρ. ήπ(γ)ια, ήπ(γ)ις, ήπ(γι), π(γ)ήκαμ', π(γ)ήκιτι, π(γ)ήκαν, του πίνω.

πέτιβρου και πληθ. **πέτιβρα** : λεπτά αλλά σχεδόν ακατέργαστα σανίδια που τοποθετούνται στη σκεπή ανάμεσα στα κεραμίδια και στο **τσατί** : «χουρίς πέτιβρα τον χιον' θα πιρνά απ' τα κιραμίδια κι θα γιμίζ' τον νταβάν'». Απ' το μsn. *πέταυρον* < αρχ. *πέτευρον*.

πέτουμι : πετώ, φτερουγίζω, αλλά και υπερηφανεύομαι: «αυτήν πέτιτι μι ντου γιο τ'ς» = πετά απ' τη χαρά της, περηφανεύεται, γιατί έχει γιο, γιατί έχει στήριγμα: «όταν είχα τα νιάτα σ' πέτουμαν κι γω για ντ'ν ουμουρφιά μ' κι για τα κάλλη μ'» («στη δύναμίν του επέτετο, πολλά 'τον καυχησάρης», *Ερωτόκρ.*) // **πιτούμινου** = το πτηνό, κάθε τι που πετά: «ώρα καλή στη (μ)πρύμη σου κι αέρα στα πανιά σου κι ούτι πουλί πιτούμινου να μη βριθεί

μπρουστά σου», σε κάποιον που μας απειλεί ή μας εκβιάζει ότι θα φύγει // **πιτάμινου** : ο χαρταετός: «ἀ παμ' σ' Χαλατσούκα να μουλάρουνμ' τα πιτάμινα;». Απ' το αρχ. πετάννυμι.

πήχτρου : το πολύ πηχτό ή πυκνό: «όξου εν' πήχτρου του σκουτάδ' αδύνατου να ρίξεις τα πουδάρια σ' χουρίς φανάρ'» // «πήχτρου τό 'κανις του κατώι μι τόσα τσιμπράγαλα που στρίμουξις μέσα» // με την ίδια έννοια ορισμένες φορές και ως **πήχτρα** : «πήχτρα ου κόσμους σ'ν αγκλησά' δύσκουλου να μπεις κι ν' ανάψεις κιρί». Απ' το πηχτός < πήζω.

πιλέκ' : μικρό κομμάτι ξύλου που αποσπάται κατά το κόψιμο των ξύλων με τσεκούρι: «κατα'ή σ'ν αυλή πο' 'ν' τον σκιστήρ' γιμίζ' ου τόπους πιλέκια» // μεγενθ. **πιλέκα** = μεγάλο κομμάτι από σκισμένο κορμό δέντρου: «τιλιώσαν τα φτινάδια να σκί(ι)σ' κα'νά νταυλό κι να βγαλ'ς λίγισ πιλέκις για τ' (α)τζάκ'» // **αστρουπιλέκ'** = ο κεραυνός. Απ' το πέλεκυς > πελεκώ > πελέκι.

πιπιρίζου : «θύμουςι του χέρι μ' ικεί που κόπ'κα' πρήσ'κι, κουκκίν'σι κι πιπιρίζ'», δηλ. είναι πρησμένο, κατακόκκινο και καίει πολύ // «πιπιρίσαν τα μιριά μ' μι τόση(ν) φουτιά στ' (α)τζάκ'» // «πιπιρίσαν τα μαγούλια τ'ς κουπέλας απού ντρουπή». Συνών. ξιφουτίζου. Απ' το πιπέρι, κυρίως το κόκκινο και καυτερό.

πιπιρίτ'ς : είδος άγριου μανιταριού του βουνού που τρώγεται: «μάζιφα λιγ' πιπιρίτις ιψέ κι σκέβουμι πώς να τ'ς κάνου, τ'γαν'τοί ή πιπιρότ'τα». Μάλλον απ' το πιπέρι, γιατί το μανιτάρι αυτό έχει χρώμα προς το κόκκινο, όπως του κόκκινου πιπεριού.

πιρσ'νάδ' : ζώο ενός έτους, που έχει γεννηθεί πέρις: «σφάξαμ' ένα πιρσ'νάδ' για τ' Αϊ-Δ'μητρι(γι)ού κι του βάλαμ' στου φούρνου μι γουμίδ'». Απ' το αρχ. πέρυσι > πέρσι > περσινάδι.

πισινή : ένδειξη: «πούλ'σα τ'αμπέλ' στον Θουμά κι ντου έδουσα για πισινή χαρτί μι ντη δαχτ'λιά μ'» // σιγουριά, ενίσχυση: «ξουδέβ' πουλλά ου Χρίστους, αλλά εχ' για πισινή τα λιφτά τ' πιθιρού τ'» // «κρατώ πισινή» = είμαι επιφυλακτικός στα λόγια μου, στις ενέργειές μου, στα έξοδά μου κ.λ.π. Απ' το επίθ. οπισινός < οπίσω.

πισουδρουμώ : γυρνώ πίσω, επιστρέφω, βαδίζω κατά φορά αντίθετη απ' αυτή που βάδιζα: «μόλις είδα κουτζάμ' ουχιντρίτ' στον μοννουπάτ' πισουδρόμ'σα κι πέρασα απ' αλλού» // για νερό: ρέω προς τα πίσω: «ιπειδή ανηφόρ'ζι του μέρους πισουδρόμ'σι του νιρό κι έτριχι μες τ'ς χουχούλις». Απ' το οπισθο-δρομώ.

πιτσ'κάρ' ή πίτσ'κου : υβριστική προσωνυμία για μικρό παιδί, μπάσταρδο. Απ' το τουρκ. *pis*.

πιτσ'κόβιργου : ειδική μακριά βέργα με στεφάνι στην άκρη και

δίχτυ, ειδική απόχη με την οποία πιανόταν κατά τη διάρκεια της νύχτας ζωντανά ορτύκια σε ουρτ'κουτόπια = περάσματα ορτυκιών. Ίσως (;) απ' το *πίτυς* (= *πεύκο*) + *βέργα* ή (;) απ' το *πέτσικος* + *βέργα*.

πιτσ'λώ ή πιτσιλίζου : ρίχνω πάνω σε κάποιον, σχεδόν με ορμή, σταγόνες, συνήθως ακάθαρτου, νερού ή άλλου υγρού, οπότε και **πιτσ'λιά** = κηλίδα που προέρχεται από ένα τέτοιο **πιτσιλ'σμα** και κατ' επέκταση **πιτσ'λάδα** = το στίγμα στο πρόσωπο ή σ' οποιοδήποτε μέρος της επιδερμίδας // **πιτσ'λός**, συνών. του *πιτσ'λιάρ'ς*. Βλ. λ. και συνθ. **μαυρουπίτσ'λους**, **κουκ'νουπίτσ'λους** κ.λ.π. Απ' το αρχ. *πιτυλίζω* ή *πιτυλώ* < *πίτυλος*.

πιτύκ', του : η φλούδα του μεγάλου πεύκου. Μεγενθ. **η πιτύκα**. Παλιότερα συλλεγόταν για να χρησιμοποιηθεί στη βυρσοδεψία: «*άμα καίει στ' (α)τζάκ' νταυβλός μι μιγάλις πιτύκας, τότε πιτάζ'ντιν συνέχεια σκατζ'λήθρις*». Απ' το *πίτυς* = *πεύκο*.

πλάζου : «ούλα τα προυγόλια τα γύρ'σα δε (μ)πλαζ' φρούτον πουθενά» = περιήλθα, γύρισα σ' όλα τα περιβόλια· δεν είδα να υπάρχει φρούτο πουθενά, δε συναντάς, δε φαίνεται φρούτο πουθενά, «*ψυχή δε (μ)πλαζ' πουθενά*» = δεν υπάρχει κανένας άνθρωπος, δε φαίνεται κανένας. Ίσως (;) απ' το *πλάθω*, αόρ. *πλάστηκα*, όπως *ελάστηκα* (του *ελαύνω*) > *λάζω*.

πλακιά : η εκσφενδόνιση, το βίαιο και δυνατό ρίξιμο μιας πέτρας με σκοπό να χτυπήσουμε κάποιον: «*μόλις πήγαμ' μας άρχισι τ'ς πλακιές κι παρά λίγον να μας σπασ' τα κιφάλια*», «έφαγα μια πλακιά στον χέρι μ' που μι ρά'ισι του κόκαλου» // το αποτέλεσμα του χτυπήματος με πέτρα, που ρίχτηκε από μακριά, πάνω σε κάποιο σημείο του σώματος: «*πλακιά εν' αυτή(ν) η μιλανιά πουν βλεπ'ς στον καλάμι μ'*». Απ' το *πλαξ* > *πλάκα*.

πλακιρός : αυτός που έχει το σχήμα ή τη μορφή πλάκας: «*βρε, μια πλακιρή πέτρα να βάλουμ' στον σφιδ' για να μη κ'νιέτι*». Απ' το αρχ. *πλακερός* < *πλαξ*.

πλειότιρους, -τιρ', -τιρου : περισσότερος, πιο πολύς: «*δε μοίρασι σουστά' ον ίδιους πήρι πλειότιρον σπόρον*» // ως επίρρ. «*ιγώ προσπαθούσα να ντ' (γ)καλμάρον, αυτή(ν) όμους τσίρ'ζι πλειότιρον*», δηλ. προσπαθούσα να την ησυχάσω, αυτή όμως τσίριζε περισσότερο. Απ' το αρχ. *πλείων*, συγκρ. του *πολύς*.

πνιγούρα : νοσηρή κατάσταση, που προέρχεται συνήθως από κρυολόγημα, κατά την οποία η μύτη του αρρώστου είναι βουλωμένη και δεν μπορεί ν' αναπνεύσει, το κεφάλι είναι βαρύ και με πολλή «ζαλούρα», γι' αυτό και νιώθει μεγάλη στενοχώρια και δυσφορία σαν να πνίγεται. Απ' το *πνίγομαι*.

πουκουράζου, μεταβ.: ξεκουράζω κάποιον: «*μι πήρι στον ανήφον-ρον ντον (ν)τρουβά για να μι πουκουράσ'*» // **πουκουράζουμι** = ξεκουράζομαι: «*άμα σκαλίσουμ' ακόμα δυο τρεις αράδεις φασ'λές σ' αυτήν ντη στασ'*

θα πουκουραστούμ'», «ιγώ πότι θα πουκουραστώ;». Απ' το από + μσν. κου-
ράζω = τιμωρώ με κούρεμα < κουρά < κείρω.

πούλους : μεγάλο αρσενικό πουλί, όπως **μούλους** = μεγάλο αρσε-
νικό μουλάρι. Απ' το πουλί, μεγενθ.

πουρτουμανές : το πορτοφόλι: «θέλον πουλλά πράματα ν' αγουρά-
σον, άλλους όμους εχ' ντου (μ)πουρτουμανέ», δηλ. άλλος έχει το πορτοφόλι,
άλλος κάνει κουμάντο κι αποφασίζει για τη διάθεση των χρημάτων. Απ' το
γαλλ. *porte - monnaie*.

πουστιάζου : θέτω όρια, καθορίζω τμήματα σε μια εδαφική έκταση: «θα
πάει ου γέρου Μήτσους να πουστιάσ' τον χουράφ' τ' πάππου μ' για να ξερ'
καθένας του μωτ'κό τ'». Απ' το αρχ. πόστος, «πόστον μέρος» = πόσο μέ-
ρος.

πρασ'νάδ' : κάθε πράσινο και φαγώσιμο χόρτο, ήμερο του κήπου ή
άγριο του βουνού: «θα μαζέψου λίγα πρασ'νάδια απ' ντου μπαχτσέ για να
κάνου λαχανουκιφτήδης». Απ' το αρχ. πράσινον < πράσον.

πριστήριου, του : εργαστήριο ή μαγαζί στο οποίο λειτουργούν μεγά-
λα μηχανικά περιόνια με τα οποία κόβονται ή σκίζονται χονδροί κορμοί δέν-
τρων, «κουτρούλια», και γενικά ξύλα. Απ' το αρχ. πρίω = πριονίζω.

πρόσκουμμα : εμπόδιο, κώλυμα, δυσκολία, αντίρρηση: «καμώθ' κι
πως η γ'ναίκα τ' εν' άρρουστ', πως δε μπορεί να λειψ' απ' τον χουριό κι ένα
σουρό άλλα προσκόμματα για να μην ερτ' να βοηθηθ'» // πρβλ. «λίθος
προσκόμματος» (Κ.Δ.) Απ' το προς + κόπτω > πρόσκομμα = αυτό στο ο-
ποίο σκοντάφτει κάποιος, το εμπόδιο.

προυγόλ' : κήπος, μπαχτσές, ποτιστικό μικρής έκτασης χωράφι.
Στα προυγόλια καλλιεργούνται τ' απαραίτητα για το σπίτι όσπρια και λαχα-
νικά, ενώ ταυτόχρονα μέσα σ' αυτά υπάρχουν και οπωροφόρα δένδρα //
Προυγόλια = (τοπων.) τοποθεσία λίγο πιο πάνω απ' το χωριό, γεμάτη μπαχ-
τσέδες. Απ' το περιβόλι > περ'βόλι > πρεβόλι > προυγόλ'.

προυγούλ' : το κάτω απ' το σαγόνι και μέχρι το μήλο του Αδάμ
μπροστινό μέρος του κεφαλιού: «πάχ'νι κι κριμάσαν τα προυγούλια τ' σα
μαστάρια». Μάλλον απ' το προ + γούλα.

προυινιά : αγκαθωτός θάμνος του κάμπου, καρπός του οποίου είναι
του προύνου, φαγώσιμο αλλά φοβερά στυφό. // **προυνουζούμ'** = ζουμί
από βρασμένα προύνα, πολύ αποτελεσματικό κατά της ευκοιλιότητας ή της
διάρροιας. Απ' το αρχ. προύμνη.

προυσ'κώνουμι: σέβομαι ή εκτιμώ, υπολήπτομαι // σηκώνομαι, από
σεβασμό, για να καθίσει κάποιος άλλος ή παραμερίζω, κάνω τόπο να περάσει:
«πάντα να προυσ'κώνισι ντου νουνό σ'». Απ' το μσν. προσηκώνομαι.

προυσπέφτου : παρακαλώ θερμά, ικετεύω, εκλιπαρώ: «πή'νι, μαρέ,

να προουσπέ(ι)σ'ς ντου Γραμματ'κό καμ' μας λ'πηθεί κι σι βαλ' σι δ'λεια» // ταπεινώνομαι μπρος σε κάποιον, του ζητώ συγγνώμη, παραδέχομαι μπρος του πως αυτός είχε δίκαιο κι εγώ άδικος: «αν δεν ερτ' να μι προουσπέσ', δε (μ)πρόκειται να ντου ξαναμιλήσουν». Απ' το προς + πίπτω.

προυψέ[ς] : προχθές, η προχθεσινή μέρα // **προυψισ'νός** = προχθεσινός. Απ' το προ + αρχ. οψέ.

Ρ

ραγανίζουμι : γκρινιάζω, τρώγομαι με τα ρούχα μου και είμαι συνεχώς οργισμένος ή παραπονούμενος: «ήταν να μη γεν' αυτός ου γάμους· τώρα τι ραγανίζισι; πρόκειται ν' αλλάξ' τίποντα;» // **ραγάνα** = γκρίνια και μεταφ. «μουρέ, τι ραγάνα εν' αυτός;» = τι ενοχλητικός γκρινιάρης.

ραστ : λέξη που χρησιμοποιείται συνήθως με το γ' προσ. αορ. του ρημ. έρχομαι: «ήρτι ραστ» = έτυχε, συνέβη όταν έπρεπε, κατά σύμπτωση, «δε θα πότ'ζα σήμιρα, αλλ' ήρτι ραστ να πιράσου απ' ντου μπαχτσέ, όταν πότ'ζι ου διπλανός (ι)μ'», «αν ερτ' ραστ κι ντου βρω στον δρόμου...». Απ' το τουρκ. *rast*.

ραχών' : ύψωμα του εδάφους που εκτείνεται σε μήκος και σπαν. ανηφορική ορεινή έκταση γεμάτη βράχια // τ' Σαμαρά του Ραχών' (τοπων.). Απ' το μσν. *ραχώνιν*, υποκορ. του *ράχων* = *ράχη*. Αρχ. *ράχισ*.

ριζιμιός : βράχος που το πάνω του μέρος είναι στην επιφάνεια του εδάφους, ενώ ένα μεγάλο μέρος αυτού εισχωρεί βαθιά μες στο χώμα, γι' αυτό και ακλόνητος: «μη (μ)προουσπαθείς να ξικ'νί(ι)σ'ς αυτόν ντου βράχον' εν' ριζιμιός» // προκειμένου για δένδρο αυτό που φύτεψε και μεγάλωσε μόνο του: «έχονμ' δυο ριζιμιές αγρουλές στ' αμπέλ' που πρεπ' να τ'ς αμπουλιάσουνμ'». Απ' το μσν. *ριζιμαίος* < *ρίζα*.

Σ

σαβουρντίζου ή σαβουρντώ : πετώ κάτι με ορμή, το εκσφενδονίζω: «απάν' στον θυμό τ' μι σαβούρντιξι του σφουρί μι τέτοια λύσσα που αν μ' ίβρισκι, θα μ' άφ'νι στον (ν)τόπου». Απ' το τουρκ. *savrutmak*.

σαϊμπής : ιδιοκτήτης, κύριος, νοικοκύρης, κάτοχος και νομεύς: «θέλον να καθαρίσον φέτους ένα χονραφούδ' πόδ' 'χονμ' στον Παλίρ', γιατί ετσ' που ρ'μάνιασι δειχν' πως δεν εχ' σαϊμπή». Απ' το τουρκ. *sahip*.

σαμακιάζου : μουχλιάζω, σαπίζω // **σαμακίλα** = η μούχλα ή η σα-

πίλα, αλλά και η δυσοσμία που βγαίνει από κάθε τι **σαμακιασμένου**. Ίσως απ' το **σαμάκι** : είδος φυτού < υποκορ. του αρχ. **σάμαξ**.

σαρακ'νάλιβρου : σαρακηνάλευρο, αλεύρι από καλαμπόκι, το καλαμποκάλευρο. Απ' το **σαρακηνός** + **αλεύρι**. Πρβλ. **αραβό-σιτος** ή **αραποσίτι** = καλαμπόκι.

σιργούν', του : ο παλιάνθρωπος, ο τιποτένιος, ο ρεζίλης, το χαμένο κορμί: «**μι τα μούτρα τ' ήρτι να μι γνρέψ' κι τα ρέστα του σιργούν'**» = είχε το θράσος νά 'ρθει να μου ζητήσει και τα ρέστα ο παλιάνθρωπος. Απ' το τουρκ. *Sürgün* = η εξορία ή ο τόπος εξορίας ή ο εξόριστος.

σ'καμ'νιά : η μουριά: «**μ'κροι προσπαθούσαμ' να σείσουμ' τα κλαδιά τ'ς(ι) σ'καμ'νιάς για να πέσιν οι ώρ'μις σκατζούλις σι σιντόν'** που τον βαστούσαν δυο αλλ' κατα(γ'ή)». Απ' το αρχ. **συνκάμινος** ή **συνκαμινέα**.

σκαρφί : ο κλήρος, ο λαχνός: «**ον γέρον Θιονφάν'ς μοίρασι ντ' (μ)πιριουσία ντ' μπαμπά μ' κι μεις ρίξαμ' σκαρφί για τον ποιο μιντ'κό θα παρ' ου καθένας**», «**δε ρίξαμ' σκαρφί' μι παρτές πήρι καθένας τον μιντ'κό τ'**». Ίσως (;) απ' το **καρφί** < **καρφίον** < υποκορ. του αρχ. **κάρφος** με ανάπτυξη αρχ. -σ-.

σκατζαρώνου : αναρριχώμαι, ανεβαίνω κάπου ψηλά χρησιμοποιώντας χέρια και πόδια, **σκαρφαλώνω** // ουσ. **του σκατζάρουμα**. Μάλλον απ' το ιταλ. *scansare*. Πρβλ. ναυτ. «**σκάτζα βάρδια**».

σκατζούλα : το μούρο, το σκάμνο, καρπός της μουριάς ή σκαμνιάς. Απ' το **συνκαμινιά** > **σ'καμ'νιά** > **σ'καμινούλα** > **σ'κανούλα** > **σκατζούλα**.

σκιλ'φό, για καρύδι: αυτό στο οποίο οι σκελίδες (= η ψύχα) είναι κατά τρόπο αναπόσπαστο κολλημένες πάνω στο φλοιό και δε βγαίνουν όσο κι αν προσπαθήσει κανείς: «**θα ντ' (γ)κόψουμ' ντ' (γ)καριά, γιατί καν' σκιλφά καρύδια που μον' για γλυκό κάνιν, όταν εν' πράσ'να**». Ίσως (;) απ' το **κέλυφος** > **κελυφό** > **κελ'φό** > **σκιλ'φό** ή απ' το **σκληβώνω** > **σκληβός** > **σκιλβός** > **σκιλφός**.

σκιστήρ' : ειδικό χονδρό ξύλο (**νταυλός**) που βρίσκεται μόνιμα σε κάποιο σημείο της αυλής, με το τσεκούρι ή τον **μπαλταδέλ'** δίπλα του, απαραίτητο για το κόψιμο σε κοντά μέρη ή για το σκίσιμο σε **πiléκis** ή **αγκίδis** διαφόρων ξύλων. Απ' το **σκίζω** ή **σχίζω**.

σκουμαχώ : γογγύζω, σκούζω, βγάζω δυνατά βογγητά: «**ουλ'νυχτιά σκουμαχούσα απ' ντον (μ)πόνου πού 'χα στου στουμάχ'**». Απ' το **σκούζω** < αρχ. **σκούζομαι** + **μαχώ**. Βλ. λ.

σ'κουσά : φορτίο ή βάρος που μπορεί να φορτωθεί και να σηκώσει κάποιος: «**ίφια μια σ'κουσά κουτσίνια για τ'ς κατσίκis**», «**είπα ντον Δ'μήτηρη να φερ' κά'ναδυό σ'κουσές κλαδούρια για ντον φούρνου**». Απ' το **σηκώνω** > **σηκωσιά**.

σ'κουφαγάς : συκοφαγάς ή συκοφάγος, είδος πουλιού. Απ' το *συκο* + *φαγ-* θεμ. αόρ. του τρώγω.

σκ'ρός : πηχτός: «πουλύ σκ'ρα τά 'κανις τα φασούλια» = πολύ πηχτά, χωρίς ζουμί, «δε μ'αρέσ' η σούπα, γιατί γίν'κι πουλύ σκ'ρη, σκέτον ρυζ'». Μήπως (;) απ' το *σκ(λη)ρός*.

σ'νεικάζου : ειικάζω, συμπεραίνω, θυμάμαι: «πιράσαν χρόνια απού τότε πό' χον να ντου δ(γι)ω κι δε σ'νεικάζου πώς ήταν» // καταλαβαίνω, αντιλαμβάνομαι, βλέπω: «δε σ'νεικάζου τι πουρπατεί αουντέρα σ' (γ)κονορφή, άθρουπους εν' ή ζο;». Απ' το αρχ. *συνεικάζω*.

σ'ντρουφ' : λέξη που χρησιμοποιείται στη φράση «αυτοί(ν) τό 'χιν σ'ντρουφ'», η οποία έχει την έννοια: αυτοί δεν ξέρουν τι κάνουν, δε γνωρίζουν τι θέλουν, μένουν απαθείς και αναίσθητοι σε κάποιες καταστάσεις, γιατί δεν έχουν συναίσθηση του τι συμβαίνει, δεν ξέρουν τι τους γίνεται.

σούκουρου, του : το άγαρμπο, το ακατέργαστο, το χονδροειδές: «αυτό του ξύλου εν' πουλύ σούκουρου· δε (γ)καν' για ντη δ'λεια που του θελ'ς». Απ' το ; + τουρκ. *koru* (= άλσος) ή τουρκ. *kuğu* = ξηρός.

σουλότ' : το βαθύ σκοτάδι. Πολλές φορές για περισσότερη έμφαση: «σουλότ' καραλίκ'» = πολύ πηχτό και αδιαπέραστο σκοτάδι. Απ' το σλαβ. *Slota* και τουρκ. *karanlık*.

σουσταρία : «ήρτις στη σουσταρία σ'» = χόρτσες; έφαγες όσο έπρεπε, όσο είναι το σωστό για σένα; Παραλλ. φρ. «ήρτις στον καράρι σ'», «πήρις του τα'νι σ'», «έγινε η σουσταρία σ'», αυτό δηλαδή που ήθελες. Απ' το σωστός.

σούτου : ζώο, γίδι ή πρόβατο, χωρίς καθόλου κέρατα, ακέρατο. «Στα παλιά τα χρόνια έζησι στον χουριό μας μια τσουμπάν'σα, που ντ' λέγαν Πόπινα. Αυτή(ν) είχι γίδια μιλιούνια. Όταν έκανι μια βουλά ένα δυνατό τ'φαν' κι πλημμύρ'σι τον β'νο μι νιρό έχασι ούλα τα ζα τ'ς· πρόφτασι όμους κι έβαλι απ'κάτ' απ' τον καζάν', πο' 'βραζι του γάλα, χίλια μούτα, χίλια σούτα, χίλια κοντσουκέρατα κι χίλια μι τα κέρατα κατσ'κούδια· αυτά μον' γλίτουνσι. Απ' όσα όμους χουρέσαν απ'κάτ' απ' τον καζάν' καταλαβαίν'τι πόσον γάλα έβραζι μέσα σ' αυτό κι πόσον μιγάλον ήταν. Σ' (γ)Κατονχή ιγώ, μ'κρελ'ς τότε, πήγινα μι ντου ξάδιρφον μ' ντου Σουτήρ' ντον (γ)Καπινηρό τ'ς Πόπινας ντον λάκκον κι στήγαμ' δουξάρια για να πιάνουμ' π'λούδια». Ίσως (;) απ' το τουρκ. *süt* = γάλα, με την έννοια ότι αυτά τα ζώα, δηλ. τα σούτα, ήταν και γαλακτοφόρα.

σπουραδικά : σποραδικά, λιόδεντρα που ανήκουν σε μια οικογένεια, χωρίς όμως να βρίσκονται στο ίδιο μέρος του κάμπου· λιόδεντρα δηλ. ενός ιδιοκτήτη διεσπαρμένα σε πολλά και διαφορετικά σημεία μιας περιοχής: «τιλιώσαμ' τον τίναμα στον χουράφ' κι έχουμ' μον' τα σπουραδικά, καμιά δικαπιντα-

ριά ρίζις». Απ' το αρχ. σποραδικός. Συνών. **τα σκόρπια** < αρχ. σκορπίζω. Πρβλ. επίρρ. σποράδην = σκορπιστά, εδώ κι εκεί.

σπουριά : μονάδα επιφανείας, τμήμα χωραφίου. Μια σποριά ήταν περίπου $1/4$ του στρέμματος: «έχουμ' ένα χουραφούδ' ίσαμι δυο σπουριές στη Τζ'γκούρα κι του σπέρνουμ' καλαμπούκ'», δηλ. περίπου μισό στρέμμα. Απ' το σπείρω < σπόρος.

σταλαμός : στάλα, σταλαματιά, το να σταλάζει κάτι // σπάσιμο κεραμιδιού ή πλάκας (= σχιστολίθου), οποιαδήποτε μορφής χαραμάδα ή οπή στη σκεπή, που επιτρέπει να εισρέει μικρή ποσότητα βρόχινου νερού μέσα στο σπίτι: «έχουμ' έναν σταλαμό σ' (γ)κουζίνα μας κι ούλου ταψά βάζουμ', όταν βρεχ' να δ(γι)ουμ' πότι θα 'ρε' ου μάστουρ'ς να ντου (μ)πιασ'» // το γείσο της σκεπής ή μέρος αυτού απ' το οποίο σταλάζουν τα νερά της βροχής και πέφτουν στο έδαφος // το μέρος του εδάφους γύρω από τους τοίχους του σπιτιού στο οποίο σταλάζουν τα νερά της βροχής, καθώς πέφτουν απ' το γείσο της σκεπής: «ένα μέτρον μέρους γύρου γύρου απ' τα θιμέλια εν' θ'κο μας τ' άφ'σι για σταλαμό ον μπαμπάς (ι)μ', όταν έχτιζι τον σπιτ'» // τοπων. της περιοχής Θεολόγου: «Λέγαν ότι εκεί είχε ένα βαθύ σπ'λιαδ' κι μέσα στάλαζι νιρό που αντηχούσι παράξινα, καθώς έπιφτι σταλαματιά σταλαματιά απάν' σ' άλλον νιρό που δε τού'βλιπς». Απ' το αρχ. σταλάζω.

στάμα, του : μέτρο βάρους ειδικά για ελιές. Ένα στάμα υπολογιζόταν σε 100 οκάδες περίπου. Ορισμένες φορές στάμα ήταν το σύνολο απ' τις ελιές, ανεξάρτητα απ' το πόσο ζύγιζαν, που κάθε φορά έμπαινε στ' αλών' του λαδόμ'λου για να συνθλιβεί απ' τ'ς μυλόπιτρες και να γίνει χαμούρ'. Απ' το μsn. στάμα < θ. -στα- του ίστημι.

σταυροποιώ : βάζω το σημείο του σταυρού, επειδή είμαι αγράμματος, στη θέση που πρέπει να υπογράψω κατά τη σύνταξη ενός δικαιοπρακτικού εγγράφου. Βλ. λ. δακτυλοποιώ. Απ' το σταυρός + ποιώ.

στέγους : στέγος, κάθε πρόχειρα σκεπασμένος χώρος και ειδικότερα το αχούρι, μέσα στο οποίο «μαντρίζ'ντιν» τα ζώα το χειμώνα για να προφυλαχτούν από τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες: «Τώρα που αγωνράσαμ' μ'λαρ', πρεπ' να κάνουμ' στέγον, πριν πιάσιν τα κρύ(γι)α». Απ' το αρχ. στέγος.

στιρνιάζου : ρήμα που λέγεται για το τρεχάμενο νερό, όταν σταματά η ροή του για οποιονδήποτε λόγο και σχηματίζει μικρογραφία λιμνούλας: «απ' κάτ' απ' ντη μ'λια στιρνιάζ' τον νιρό στ' αγώγ', γιατί αν'φουρίζ' τον χουράφ'». Συνών. του **λαντιάζου** // **στέρνα** : κτιστή δεξαμενή που γεμίζεται νερό για πότισμα κήπων ή χωραφιών. Απ' το μsn. στέρνα < λατιν. cisterna.

στριβάρ' : είδος χόρτου. Απ' το στρίβω(;) .

στρουγγύλ' : στρουγγυλό: «ξιδιάλιξι μες απ' τα φαλάγγια ένα στρουγγ-

γύλ' κι βαλ' του στη (μ)πλωρ' τ'ς βάρκας». Απ' το μσν. *στρογγυλός* < αρχ. *στρογγύλος*.

σ'χω : σείω, κουνώ: «*τώρα που καλουκάθ'σι μη ντου σ'χας, γιατί θα βαλ' τ'ς φουνές*», δηλ. τώρα που καλοκάθησε και βολεύτηκε μην τον ανησυχείς, μην τον ενοχλείς προκαλώντας τον να σηκωθεί ή ν' αλλάξει θέση // μεταφ. «*αφού μ'έκανι χαρτί η γιαγιά μ' κανέ'ς δε μπορεί να μι σεις' απ' του σπιτ'*», συνών. φρ. «*κανέ'ς δε μπορεί να μι κ'νησ' απ' του σπιτ'*», δηλ. να με εκδιώξει ή να αμφισβητήσει ότι μου ανήκει // Σε πολλά δικαιοπρακτικά έγγραφα (δωρητήρια, πωλητήρια, διαθήκες) σημειώνεται, με μικροδιαφορές και κατά κανόνα ανορθόγραφα, η φράση: «*χωρίς να έχει το δικαίωμα εκ των συγγενών μου να τον ενοχλήσει και να διασεισει το παραμικρόν*», ενν. αυτόν στον οποίο έχει μεταβιβαστεί κάποιο περιουσιακό στοιχείο. 'Η «*τον λοιπού είναι τέλειος εξουσιαστής και ιδιοκτήτης ο ... και ουδείς ... δεν έχει το δικαίωμα να τον ενοχλήσει και διασεισει το παραμικρόν*». Απ' το σείω.

T

τάβλα : αρκετά μεγάλη πετσέτα, μεγάλο τραπεζομάντηλο που στρώνεται σε τραπέζι ή χρησιμοποιείται για να τυλιχτούν μέσα σ' αυτή διάφορα ρούχα και να σχηματιστεί μπόγος. Συνών. του *μποχτσάς* // σπαν. και το χαμηλό τραπέζι, **ου σουφράς** (τουρκ. *sofra*) // σανίδα αρκετά μεγάλη και φαρδιά και με σημαντικό πάχος // μεταφ. «*τάβλα ντου βρήκαν*», δηλ. οριζοντιωμένο και αναίσθητο ή και πεθαμένο // «*τάβλα γίν'κι στον μιδύσ'*» = παραμέθυσε, παραλλ. φρ. «*γίν'κι στονπί*» ή «*γίν'κι σκνίπα*». Απ' το μσν. *τάβλα* = μακρόστενο τραπέζι < λατιν. *tabula*.

ταντς, του : το μεταλλικό βαρέλι. 'Ισως απ' το αγγλ. *tank* = δεξαμενή.

τατάρ'κους : ο μισομαγειρεμένος, ο λίγο βρασμένος: «*δε βράσαν ακόμα τα λάχανα· να σι βγάλου απ' ντου τζέτζηρ' λίγα τατάρ'κα να φας*;». Απ' το *τάταρος*(;).

τζίρους, ου : υγρό που περιέχεται στο γάλα και το οποίο αποχωρίζεται και κατασταλάζει όταν πήζεται το τυρί, το υδατώδες μέρος του γάλακτος. 'Ισως (;) απ' το μσν. *τσίρρος* < αρχ. *κίρρος* ή (;) απ' το *τυρός* > *τυρί* > *τύρ-ος* > *τσύρος* > *τζύρος* πρβλ. *βάτ-ων* > *βάτσ-ωο*, *κατ-ηφής* > *κατσ-ούφης*.

τζουρτζίνα : είδος σταφυλιού που καλλιεργείται ειδικά για κρασί και ρακί και όχι για επιτραπέζιο. 'Ισως (;) απ' το *Georgia* = Γεωργία, περιοχή των Η.Π.Α.

τραγάνα : μικρής έκτασης μέρος του πυθμένα και σε μικρό βάθος κά-

τω απ' την επιφάνεια της θάλασσας, που αποτελείται συνήθως από έναν ενιαίο και επίπεδο βράχο, πάνω στον οποίο βόσκουν εκλεκτά ψάρια, είναι δηλ. ένας μεγαλούτσικος και επίπεδος ύφαλος σε βάθος 10-15 μ. Απ' το επιθ. **τραγανός**.

τραχουκουπέλα : κοπέλα μεγάλης ηλικίας που δεν έχει ακόμη παντρευτεί και πλησιάζει στα όρια της γεροντοκορίας. Απ' το **τραχύς** + **κοπέλα**.

τρουκ'ιά : είδος άγριου θάμνου, που γίνεται και μικρό δεντράκι. Έχει πολύ μυτερά αγκάθια, τα οποία, όταν ελάχιστα τρυπήσουν το δέρμα, προκαλούν ισχυρό πόνο. Το ξύλο της είναι πολύ γερό και το χρησιμοποιούν για μπαστούνια, στείλιάρια κ.λ.π. Μήπως (;) απ' το **τρυπώ** (= αγκυλώνω) + **κουκιά**, με την έννοια ότι είναι κουκιά που αγκυλώνει, που κεντά, που νύσσει. Πρβλ. η τρούπια = η **τρούπια**.

τρουχίζου : ακονίζω ένα εργαλείο για να κόβει καλά, π.χ. μαχαίρι, κλαδευτήρι, τσεκούρι κ.λ.π. // Ειδικότερα το ρήμα αυτό χρησιμοποιείται και για βλαστό που έχει κοπεί από κάποιο φυτό ή δέντρο, και σημαίνει ότι ο βλαστός αυτός βγάζει μικρά και σχεδόν αόρατα ριζίδια μέσα στο νερό ή στο υγρό χώμα: «**πιο παλιά κόβαν** πουλλές **αγκαλιές** **απού κλημασιδίσ** **κι τ'ς βάζαν** **στον νιρό μέχρι ντ' μεσ' ή μέσα** **σι υγρό χώμα** **όταν άρχιζαν** **να τρουχίζω**, **τ'ς έσπιρναν** **στον αμπιλότουπου** **κι ετσ' γίν'ταν** **τ'αμπέλ'**» // ουσ. **του τρόχ'σματος**. Απ' το αρχ. **τροχίζω** = ακονίζω σε τροχό.

τσακανίζου : χτυπώ ένα αντικείμενο και δημιουργώ αδύνατο θόρυβο: «**τι τσακανί(ι)ζ'ς μισ'μυριάτ'κα** **μι ντ' (μ)πέτρα**; **δε ξερ'ς** **ότι ου κόσμους κ'μάτι** **αυτήν ντ'ν ώρα**;» // «**τι τσακανί(ι)ζ'ς** **μι του μπαλταδέλ'** **κουτζάμ ξύλον**; **δε (μ)παιρν'ς** **τον τσ'κονρ'** **να του κόψεις**, **ή θελ'ς** **να παίξεις**;». Απ' τον ήχο **τσακ** > **τσάκανο** > **τσακανίζου**.

τσακνί : μικρό ξυλάκι που προήλθε από σπασμένα κλαδάκια, χόρτα κ.λ.π.: «**βρε' λίγα τσακνιά** **για προουσάναμμα** **κι πή'νι ν'ανάψεις** **φουτιά**» // μεταφ. **τσακνιά** = πολύ αδύνατα πόδια // **τσακνουπόδα** = γυναίκα ή κοπέλα με πολύ αδύνατα και άσκημα πόδια **σα δαυλάρια**. Απ' τον ήχο **τσακ** > **τσακίζω** > **τσάκανο** > **τσάκ'νου** > **τσακ'νί**.

τσαλαμπούκα : το πολύ ζωηρό και σκληρό φύλλο του φρέσκου κρεμμυδιού, που στην κορυφή του κάνει το σπόρο: «**φέτους** **δε θα κάνουμ'** **ντιπ ξιριά** **κρονμύδια** **τον κουκάρ'** **βγήκι** **αρσιν'κό** **κι βγάλαν** **ούλα τσαλαμπούκις**», «**όταν ήμασαν** **μ'κρα** **πιδιά** **κόβαμ'** **απού** **μια τσαλαμπούκα** **κι κάναμ'** **σφυρίχτρα** **για να παίζουμ'**».

τσαρπίζουμι : τρελαίνομαι, σαλεύει το μυαλό μου: «**μέχρι** **πον πήγι** **φαντάρους** **ήταν** **πουλύ** **καλά** **στα μυαλά** **τ'**, **απού** **τότι** **κι ύστρια** **όμους** **τσαρπίσ'κι**» // **τσαρπ'σμένους** : αυτός που το μυαλό του έχει σαλέψει, ο διανοητικά ανάπηρος. Ίσως απ' το τουρκ. **çarpık** = στραβός ή **çarpışık** = στρεβλός ή (;) **çarpmak** = χτυπώ, πλήττω, πατάσσω.

τσιλί : μικρό σουγιαδάκι, η λάμα του οποίου διπλώνεται και μπαίνει μέσα σε ειδική σχισμή της λαβής. Απ' το μsn. *τσακίον*. Τουρκ. *çakı*.

τσινές, ου : το σαγόνι: «τι ξ'νίλα ήταν αυτήν; γυρίσαν οι τσινέδεις (ι)μ'», «μ'κροι πιάν'ταν οι τσινέδεις μας μι του να μασούμ' γαλατσίδα για ντον ουξό». Απ' το τουρκ. *çene*.

τσιρλιάρ'ς : άνθρωπος ή ζώο που έχει ευκοιλιότητα και αποπατεί συνεχώς, αυτός που πάσχει από διάρροια // μεταφ. πολύ φοβιτσιάρης, που απ' το μεγάλο του φόβο «τα καν' απάν' (ι)τ' χουρίς να του θελ'» // μεταφ. κάθε ουσία που, ενώ θα έπρεπε να είναι πυκνή και σφιχτή, οπότε διατηρεί και ορισμένες ιδιότητες, έχει χαλάσει και έχει γίνει αραιή ή νερούλη, και άρα χωρίς τις ιδιότητές της: «αυτός ου ουξός μόλαρι κι γίν'κι τσιρλιάρ'ς άδικα θα ντον στήσουμ', γιατί δε θα κουλλούν απάν' (ι)τ' τα π'λια» = αυτός ο ιξός έχει βγάλει υγρά κι έγινε νερούλός· είναι άσκοπο να τον στήσουμε για πουλιά, γιατί δε θα κολλούν επάνω του. Απ' το *τσιρλα* βλ. λ.

τσιρουμαχώ : φωνάζω ή κλαίω βγάζοντας διαπεραστικές και υστερικές κραυγές: «μόλις είδι τον φιδ' άρχισι να τσιρουμαχεί σα γρονν' που τον σφάζιν», «τσιρουμά(ι)χ'ξι του μουρό». Απ' το *τσιρίζου* < αρχ. *συρίζω* + *μαχώ*. Βλ. λ.

τσίτα : ψιλή βέργα σαν βίτσα // στενό, ψιλό και επίμηκες κομμάτι σανιδιού που καρφώνεται π.χ. κατά μήκος μιας σχισμής, μιας χαραμάδας, η οποία δημιουργείται μεταξύ δυο φαρδιών σανιδιών // στενή λουρίδα υφάσματος: «πήγα σ' Ραλίτσα κι μ'έβαλι μια τσίτα σ' φούστα μ' για να μακραίν' λίγου, ιπειδή μι κόντ'νι» // **τσιτώνου**, μεταβ. = τεντώνω, εντείνω: «μη τσιτών'ς ντη (γ)κ'λια σ', μαρή, κι εν' (α)ντρουπή» // **τσιτώνουμι** = τεντώνομαι και μεταφ. υπερηφανεύομαι, επιδεικνύομαι, περπατώ εξεζητημένα για να τονίσω ότι έχω, κατά τη γνώμη μου, κάποιο σωματικό ή άλλο προσόν, για να προκαλέσω το θαυμασμό ή την προσοχή των άλλων κινούμενος από ανόητη ματαιοδοξία: «πουρπατεί κι τσιτώνιτι σα κούρκους, λες κι εν' απού μι γάλου σόι» // **τσίτα - τσίτα** = μόλις και μετά βίας: «τσίτα τσίτα μας ήρτι του σκ'νι», «τσίτα τσίτα χώρ'σι του σφιδ' σ' γουνιά» «τσίτα τσίτα θα σι φτας' αυτό του πανί για να καν'ς πατιλόν'». Απ' το μsn. *τσήτα* < *σήτα* < αρχ. *σήθω*.

τσουκ'νάδα : άγριο λάχανο των αγρών με το οποίο γίνονται «λαχανόπτ'τις», «λαχανοκινιτέδεις» ή μπαίνει στο φαγητό που γίνεται με ξερά φασόλια κ.λ.π. Είναι η γνωστή παπαρούνα, πριν ακόμα βγάλει το κόκκινό της λουλούδι. Απ' το *κοκκινάδα* > *κουτσουνάδα* > *τσουκουνάδα* > *τσουκ'νάδα*.

τσουτσουρουμαχώ, για κάποιο υγρό και ειδικά για το αίμα : χύνομαι πολύ έντονα, εκτινάσσομαι: «κόπ'κι μι του τσ'κουρ' κι τσουτσουρουμά-

χει του αίμα για ώρα». Απ' το τσουντσούρ(ι) + μαχώ. Βλ. λ. συνών. γουρνου-μαχώ.

τσύγκανου : η πευκοβελόνα: «προυνσέχ'τι τα τσιγάρα στον β'νο του καλουκαίρ'· μπαρούτ' εν' τα τσύγκανα», «άμα η πλαγιά εν' στρουμέν' μι τσύγκανα, πρεπ' να πουρπατείς μι προυνσουχή, γιατί γλιστράς χουρίς να θελ'ς κι κουτρουνκ'λάς ντον (γ)κατήφουρου». Ίσως (;) απ' το συν + άκανος > σύ-κανο > τσύγκανον, ή (;) τσακίζω > τσάκανο > τσύγκανον.

τσύντρου : το μάτι ή το μπόλι που παίρνουμε από ένα δένδρο προκειμένου να μπολιάσουμε κάποιο άλλο: «θα πάρου τσύντρου απ' ντη μ'λια τ' Γιωρ' να μπουλιάσου ντη θ'κη μ' πο' 'ν' ντιπ άχαρ'». Ίσως (;;) απ' το συν-δένδρον > σύ-ντρον > τσύντρου.

τυφλίτ'ς : τυφλίτης, είδος φιδιού: «ου μπαμπάς (ι)μ' ίλιγι ότι ου τυφλίτ'ς δεν εχ' δηλητήριο κι ότι δε βλεπ' παρά μον' κάθι Παρασκιβή». Απ' το τυφλός, αρχ. τυφλίνης.

Υ

υστιρ'νά ή στιρνά : η τρίτη ηλικία, τα γεράματα: «ου Γιωρ'ς κουράσ'κι στα νιάτα τ', αλλά είχι καλά υστιρνά» // ευχή: «καλά υστιρ'νά» // με κάποια δόση χαιρεκακίας: «τα στιρ'νά τ'ς πίσου εν'», δηλ. κακώς χαίρεται και επαίρεται για τη σημερινή της ανέφελη ζωή, για την τωρινή της καλοπέραση και ευτυχία· απ' ό,τι προοιωνίζεται τα γεράματά της δε θά 'ναι καθόλου καλά // παροιμ. «τα στιρ'νά τιμούν τα πρώτα», δηλ. η μεταμέλεια ή η μετάνοια εξαφανίζει μια αμαρτία, ένα σφάλμα ή μια ανοησία που έχει προηγηθεί. Αρκεί η μεταμέλεια αυτή να είναι έμπρακτη, αρκεί δηλ. να συνοδεύεται με αλλαγή στη συμπεριφορά, στον τρόπο σκέψης ή ενέργειας. Απ' το επίρρ. ύστερον.

ύστιρου, του : το σώμα που βγαίνει από τη μήτρα μετά τη γέννηση του εμβρύου και το οποίο είναι συνδεδεμένο με τον αφαλό του νεογνού, ο πλακούς. Απ' το επίρρ. ύστερον = κατόπι, έπειτα, αργότερα, ακολουθώς.

Φ

φαγουριό : το πολύ φαγητό, το να τρώει κάποιος πολύ και ποτέ να μη χορταίνει: «τι φαγουριό καν' αυτό του πιδι· απού τότε πού 'ρτι σ'ν ανάπτυσ' τ' δε χουρταίν'» = πόσο τρώει αυτό το παιδί· από τότε που μπήκε στην εφηβεία δε χορταίνει. Απ' το φα(γ)ί < β' άορ. του τρώγω, έ-φαγ-ον.

φ'λιμάρ' : το λεπτό φύλλο από ζυμάρι που ανοίγει η νοικοκυρά, για

πίτες ή γλυκά, πάνω στην (μ)πλασταριά // **φ'λιμάρια** = ζυμαρικά που γίνονται από πολύ λεπτά φύλλα ζυμαριού, οι χυλοπίτες ή γιουφκάδες (τουρκ. yuf = λεπτός) // **φ'λιμαρόβιργα** ή **φ'λιμαρόξ'λου** : βέργα με την οποία ανοίγονται τα φύλλα για «φ'λιμάρια», το πλαστήρι. Απ' το φύλλον > φυλλομάρι > φ'λιμάρι.

φλόμους : είδος άγριου φυτού // **φλουμώνου** : πομώνω κάποιον με καπνό ή με πυκνή σκόνη και μεταφ. «μας φλόμουσι στον ψέμα», δηλ. μας είπε πολλά ψέματα. Απ' το μsn. και αρχ. φλόμος.

φουξ'λιά : άγριο φυτό που μπορεί να γίνει και μικρό δέντρο. Απ' το κουφοξυλιά.

φυτιψιμιός, -ά, -ό : φυτό ή δένδρο που έχει φυτευθεί, αντίθ. του ριζιμιός: «οι φυτιψιμιές αγρουλές θέλιν πότ'σμα ντον (μ)πρώτον χρόνον, γιατί αλλιώς, κι να πιάσω, θα ξιραθούν». Απ' το άbr. φύτεψα του φυτεύω.

φώκιου, του : αρρώστια κατά την οποία τα μάγουλα του αρρώστου πρήζονται και γίνονται κατακόκκινα, το ανεμοπύρωμα ή ερυσίπελας. Παλιότερα έκαιγαν βελόνες πλεξιμάτος και, καθώς ήταν πυρωμένες, τις ακουμπούσαν ελαφρά πάνω στην αρρωστημένη σάρκα, ενώ ταυτόχρονα «κάπνιζαν» τον άρρωστο με κάτι που έμοιαζε σαν «καβαλλίνα», το οποίο έβγαζε η θάλασσα στην παραλία και λεγόταν **φουκιουκούραδου** = περίττωμα της φώκιας. Απ' το φώκια, γιατί θα θεραπευόταν, όπως πίστευαν, αν «καπνιζόταν» ο άρρωστος με το φουκιουκούραδου.

X

χαζίρκα : περιουσιακά στοιχεία, ακίνητα που αποκτήθηκαν χωρίς να έχει δουλέψει κάποιος, που τα κληρονόμησε ή του τα χάρισαν κλπ. // έτοιμα: «ούλα χαζίρκα τα θελ'ς = όλα έτοιμα τα θέλεις. Απ' το τουρκ. hazir = έτοιμος.

χαμαδός, -ή, -ό : χαμηλός: «πουλύ ντον ανήφουρου πήρι αυτό του καθιρίδ' να κόψεις τ'ς κουρφές για να γεν' χαμαδό κι ιφκουλουτίναχτου». Απ' το μsn. χαμαδός < αρχ. χαμαί = χάμω, καταγής, στο έδαφος. Πρβλ. και το αρχ. επίρρ. χαμάδις.

χαμουλói : ένα σύνολο από ελιές που πέφτουν απ' τα λιόδενδρα ως ότου έλθει ο καιρός να πραγματοποιηθεί του τίναμα = η ελαιοσυλλογή // η εργασία που γίνεται για να μαζευτεί «του χαμουλói» και που προηγείται απ' την περίοδο της κυρίως ελαιοσυλλογής: «στον χαμουλói βγαίνονμ' κα'ναδυό βδουμάδις πριν του τίναμα» // Με το μεγάλης οξύτητας **χαμουλουγίσου λαδ'**, που προέρχεται δηλ. από **χαμουλουγίσις** ελιές, συνήθως γίνεται σαπούνι. Απ' το χαμαί (χάμω) + λέγω.

χαμουξάρα : άγριος θάμνος που ευδοκίμει στα χαμηλώματα των βου-

νών και μέσα στα ακαλλιέργγητα χέρσα χωράφια του κάμπου: «άμα βρεξ' κι εν' μαλακό του χώμα οι χαμουξάρεις ξιω'ζώντιν εύκουλα αμα τ'ς τραβάς κι καθαρίζ' ου τόπους» // **χαμουξάρ'κους** = τόπος γεμάτος χαμοξάρεις: «έδισα του μ'λαρ' σ' ένα χαμουξάρ'κου χουράφ' πο' 'ν' αουπάν' απ' ντ' (γ)καλύβα μας». Απ' το χαμαί + ιξός.

χαμπάς : ο ενοχλητικός ή ο βαρετός ή ο ανεπιθύμητος άνθρωπος: «μας γειτονέβ' κάθε βραδ' κι μας γίν'κι μιγάλους χαμπάς» = μας επισκέπτεται κάθε βράδυ και μας έχει γίνει πολύ ενοχλητικός // κάθε ενοχλητική και ανεπιθύμητη κατάσταση, δουλειά κ.λ.π.: «πρεπ' να βιργώσου κι τ'ς ντουματσές· μόλις τιλειώσ' κι αυτός ου χαμπάς θα πουνκουραστώ». Απ' το τουρκ. *hampı* = σύντροφος στη διάπραξη αξιοποιώνων πράξεων.

χαράνα : χάλκινο μικρό καζάνι με κινητή λαβή. Ήταν οικιακό σκεύος για το βράσιμο ή τη μεταφορά υγρών // **χαρανί** : πολύ μικρό χάλκινο καζανάκι με κινητή λαβή. Βρίσκεται σε πολύ λίγα σπίτια και είναι κυρίως εκκλησιαστικό σκεύος. Μέσα σ' αυτό μεταφέρεται αγιασμός, βασικά τα Φώτα, όταν ο παπάς βγαίνει να φωτίσει τα σπίτια του χωριού. Το «χαρανί» με τον αγιασμό το κρατά συνήθως ένα αγοράκι, ο δε παπάς, φορώντας πετραχείλι, κρατά σταυρό και βασιλικό. Σε κάθε σπίτι βρέχει το βασιλικό μέσα στον αγιασμό και ραντίζει όλους τους χώρους του σπιτιού και τα μέτωπα των ανθρώπων, καθώς ασπάζονται το σταυρό και του φιλούν το χέρι. Οι νοικοκύρηδες και οι νοικοκυρές ρίχνουν χρήματα (κέρματα) μέσα στο «χαρανί» απ' τα οποία προέρχεται και η αμοιβή του παιδιού για «ντου (γ)κόπου τ'». «Άμα μι παρ' τα Φώτα ου παπα-Γιάνν'ς να βαστώ του χαρανί, θ'αγουράσου μπάλα». Απ' το τουρκ. *hereni*.

χαρισιμιός, -ιά, -ιό : αυτό που μας χάριστηκε, που μας το δώρησαν: «Τον σπιτ' μας του δώκι ου πάππους (ι)μ' χαρισιμιό», δηλ. το σπίτι μας δεν το κτίσαμε εμείς, ούτε τ' αγοράσαμε, ούτε είναι μέρος κάποιας κληρονομιάς: είναι ξεχωριστή δωρεά του παππού, «χαρισιμιά εν' τα σκ'λαρίκια που φουρεί». Απ' τον αόρ. χάρισα του χαρίζω.

χαρταλάμ' : μικρός μεταλλικός δακτύλιος ή κρίκος, μεταλλικός χαλκός της κλειδαριάς. Απ' το μsn. *χαρταλάμι(ο)ν* < *χαρταλαμίδι* < *βαρταλαμίδι* < *βαρθαλαμίδι* < *παρ-θαλαμίδι* < *παρα-θαλαμίδι*.

χάσκους : καθαρός και κατ' επέκταση ξάσπρος: «χάσκα τά 'κανι τα ρούχα κι ας τά 'πλνι μ' ανιλ'τό σαπούν'» // «χάσκου ψουμί» = κάτασπρο. Απ' το τουρκ. *has*.

χασμίς' : λιχουδιά, φαγώσιμο δώρο. Συνών. του **γλουγούδ'** : «τι χασμίσα σ' ίφιρι Γιαννούδ' (ι)μ' η γιαγιά σ' απ' τον ταξιδ'»;».

χαχανίζου : γελώ με γέλια δυνατά και μάλιστα σε στιγμές που δε δικαιολογούν **χάχανα** = χαχανητά, γέλια μη σοβαρού ανθρώπου // **χάχας** =

ο χαζούλης, ο αφελής, αυτός που πάντοτε και για κάθε τι χαχανίζει: «ουλ' ντου γιλούν ντου χάχα» = όλοι τον κοροϊδεύουν ή όλοι τον εκμεταλλεύονται τον ανόητο // **χάχανου** = το χωρίς ιδιαίτερο λόγο γέλιο, αλλά και μεταφ.: «ο,τ' θελ' λέει του χάχανου» = λέει βλακείες, ό,τι θέλει λέει το παλαβό // **χαχανουμαχώ** = χαχανίζω πολύ έντονα και για πολύ ώρα. Συνών. **κακανουμαχώ**. Απ' το μsn. **χαχανίζω** < ήχος χα χα χα, που ακούγεται όταν κάποιος γελά.

χιλιτζής, -τζού, -ιδ'κου : αυτός που κάνει ζαβολιές, όταν παίρνει μέρος σε κάποιο παιχνίδι, αυτός που δόλια παραβαίνει τους κανόνες του παιχνιδιού ή στρεψοδικεί, όταν παίζει, και δημιουργεί καυγάδες: «δε σι παίζουμ', ρε, κουρσούμια· είσι χιλιτζής» // **χιλιτζίκ'** = η ζαβολιά, η στρεψοδικία κ.λ.π. κατά το παιχνίδι: «δε στρέχον· ούλου χιλιτζίκια καν'ς». Συνών. **κουλουσι - ρέτ'ς**. Μάλλον απ' το τουρκ. *hile* = δόλος, απάτη, πανουργία.

χ'μός, ου : ο χειμώνας, αλλά μόνο στη φράση: «χ'μο καλουκαίρ'» = χειμώνα - καλοκαίρι. Σ' όλες τις άλλες περιπτώσεις **ου χ'μώνας**. Απ' το χειμών.

χουτζουρές : το συρτάρι του μπακάλη, του χασάπη κ.λ.π. μέσα στο οποίο βάζει τα χρήματα, το ταμείο του μαγαζιού. Απ' το τουρκ. (;) *hucere*.

χουχτίζου : δυναμώνω, φουντώνω: «άμα φ'σηξ' λίγουν, θα χουχτίσ' η φουτιά που τώρα σ' γονυκαίει» // μεγαλώνω, αναπτύσσομαι οργιαστικά: «χούχτισι (ή χουχούτσι) τ' αμπόλ' σ' ρουδακ'νούδα κι εν' γιμάτου ζονή». Μήπως (;) απ' τον ήχο χουον.

χρουν'κίς : όλο το χρόνο, ολοχρονίς : «πόσου του νοικιά(ι)ζ'ς χρουν'κίς του χουράφ';» = πόσο το νοικιάζεις για όλο το χρόνο το χωράφι; Απ' το χρόνος.

Ψ

ψαρόν' : είδος πουλιού, το μαυροπούλι: «άμα πλακώνιν τα ψαρόνια, μανρίζ' ου ουρανός κι αλίμουνον στον χουράφ' που θα πέσιν' ιλούδα δε θα πουν-μείν'». Απ' το αρχ. *ψαρ* = ωδικό πουλί > ψάρος > ψαρόνι.

ψ'λουφάσ'λα : ψιλά φασόλια, αυτά που αλλού λέγονται γυφτοφάσου-λα ή μαυρομάτικα // **ψ'λουφασ'λάδισ** = ψιλοφασουλάδες: έτσι ονόμαζαν σκωπτικά τους κατοίκους της Ποταμιάς, που ήταν γειτονικό χωριό, τους Ποταμιώτες. Τους κατοίκους του άλλου γειτονικού χωριού, των Λιμεναρίων, τους ονόμαζαν **Λανταβούς** = λαφρόμυαλους. Κι αυτοί όμως, οι κάτοικοι δηλ. των χωριών αυτών, αποκαλούσαν τους Θεολογίτες σκωπτικά **Μπαμπρι - (γι)ώτις** = άξεστους, αγροίκους, απ' το ακρωτήριο της περιοχής Θεολό-

γου **Βάμβουρας (= Μπάμπ'ρας)**, που τότε ήταν απομονωμένος και άγριος τόπος. Απ' το *φιλός + φασόλια*.

ψυχανιμίζουμι : διαισθάνομαι: «άργησι να 'ρτ'· καλά τον ψυχανιμίσ'κα ιγώ πως θα ντον βρήκι κα'νά κακό» // υποψιάζομαι ή υποπτεύομαι, μυρίζομαι: «ήρτι στον χουριό κι ουλ' ξιγιλαστήκαμ' μι τ'ς γαλιφιές τ'· κανέ'ς δε ψυχανιμίσ'κι μι τι τουμάρ' είχαμ' να κάνουμ'». Απ' το *ψυχή + ανεμίζομαι < άνεμος*.

ψυχουπιάνουμι : ορθοποδώ οικονομικά, πάνε πολύ καλά οι οικονομικές μου υποθέσεις, ενώ ταυτόχρονα δε μ' απασχολούν άλλου είδους προβλήματα, γι' αυτό ζω άνετα και χωρίς στενοχώριες: «απού τότι που ψυχουπιιάσ'κι, σήκουσι ντον μύτον τ'ς κι δε (γ)καταδέχιτι να καν' παρέα μ' όσοι(ν) είχι φιλ' απού πρι» // «ψυχουπιιάσ'κα» = χόρτασα ή δυνάμωσα ή «πήρα απάν' (ι)μ'». Απ' το *ψυχή + πιάνομαι*.